HET LAND VAN AALST

TIJDSCHRIFT VAN DE
HEEMKUNDIGE VERENIGING
« HET LAND VAN AALST »

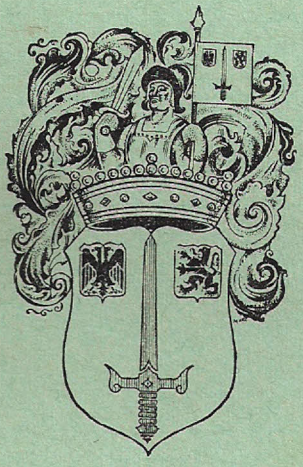

Jaargang XII — 1960 Nr 2

Onze Wintergouwdag te Ninove

op zondag 14 februari 1960

Het beleggen van een gouwdag in volle winter gaat natuurlijk altijd met een zeker risico gepaard. Er bestaat inderdaad veel kans dat het weer minder gunstig zal zijn; en veel mensen houden bij hun beslissingen rekening met mogelijke ijzel, sneeuw of vorst...

Onze gouwdag te Ninove was echter geen gewone gouwdag. Er was inderdaad, samen met het Stadsbestuur en de Stedelijke Kulturele Kommissie van Ninove, beslist, de voorzitter van onze vereniging, Dr. H. Vangassen, te huldigen naar aanleiding van het verschijnen van het tweede deel van de door hem doorvorste en uitgewerkte « Geschiedenis van Ninove ».

Toen we ons dan, die zondagvoormiddag, op weg begaven, was de hemel wel grijs en donker, maar viel het weer, voor de tijd van het jaar, niet tegen. En bij het betreden van de « Zaal Roxy » te Ninove, waar de akademische zitting zou doorgaan, bleek het alras, dat het op die zitting niet aan belangstelling zou ontbreken.

De zaal was stemmig versierd, op tafels links, onder het balkon, lagen enkele pas van de pers gekomen exemplaren van het lijvige tweede deel van de « Geschiedenis van Ninove », die in hun donker en verzorgd uiterlijk, gunstig afstaken bij de exemplaren van het eerste deel die er naast lagen en het uitzicht boden van prijsboeken. Verder waren er nummers van « Het Land van Aalst », waarin artikels van dhr Vangassen over Ninove voorkwamen, benevens enkele voorwerpen uit vroegere eeuwen, die op Ninove betrekking hadden.

Toen om halfelf het inleidend woord gesproken werd, was de hele zaal volgelopen en een reeks jonge mensen, waarschijnlijk leerlingen uit het middelbaar onderwijs, had zelfs plaats genomen op het balkon, terwijl beneden heel wat personen moesten rechtstaan.

Het ware onbegonnen werk de aanwezige personaliteiten op te sommen. Naast het Stadsbestuur van Ninove waren er geestelijke en wereldlijke vooraanstaanden, bekende en minder bekende figuren uit de wereld der vorsers en, wat vooral verheugend mag heten, een hele massa leerlingen uit de inrichtingen voor middelbaar onderwijs te Ninove.

Schepen De Riemaecker sprak het welkomwoord uit. Hij herinnerde er aan, dat de Stedelijke Kulturele Kommissie geoordeeld had, dat het verschijnen van het tweede deel van de « Geschiedenis van Ninove » van Dr. Vangassen niet onopgemerkt mocht voorbijgaan. Buiten onze voorzitter, Dr. Vangassen zelf om, werd er kontakt gezocht met « Het Land van Aalst », en er werd gezamenlijk een programma uitgewerkt. Spreker dankt Dr. Vangassen voor alles wat hij op wetenschappelijk gebied en in verband met de geschiedenis van Ninove gepresteerd heeft en presteert en ook voor zijn medewerking met de Stedelijke Kulturele Kommissie.

Na het applaus richt penningmeester Van Lul een dankwoord tot

de magistraat der stad, somt de namen op van wie zich lieten verontschuldigen en hun sympathie uitdrukten voor de viering en verleent dadelijk het woord aan Prof. Dr. Van Coetsem, die zal spreken over het taalkundig werk van Dr. H. Vangassen.

In zijn voordracht, die in een van de volgende nummers van Het Land van Aalst zal verschijnen, schetst spreker vooreerst het milieu, waarin Dr. Vangassen in de twintiger jaren studeerde : het opkomen van de taalgeografie of de geografische studie van het dialekt, dat zo vaak vroegere taal- en andere toestanden weerspiegelt. Dr. Vangassen sloot zich bij die nieuwe richting aan, behandelde in zijn doctoraatsproefschrift het dialekt van Ninove en omstreken en werd een van de eerste en voornaamste helpers van Prof. Blancquaert, bij het tot stand brengen van dialektatlassen. Hij nam zelfs het bewerken van hele gebieden op zich en bezocht daartoe 189 plaatsen, om er dialektwoorden en -zinnen uit de volksmond zelf op te nemen. Die studie was een verzamelen van modern materiaal, eigenlijk een voorstudie, waarin niet verklaard werd.

Na de oorlog verbreedde zich de belangstelling van Dr. Vangassen : de historische ondergrond interesseerde hem. Hij begon oorkonden te excerperen om bouwstoffen te verzamelen, met het doel eens een historische tegenhanger te scheppen voor de dialektatlassen van Prof. Blancquaert. Dat was niet eenvoudig en bracht hem boven de Moerdijk en zelfs buiten het Nederlands taalgebied.

Dit werk bracht Dr. Vangassen steeds nader tot de streekgeschiedenis om haar zelf en zo verscheen dan in 1949 het eerste deel van de Geschiedenis van Ninove en nu het zeer omvangrijke tweede deel.

Spreker prijst de grote werkkracht van de gehuldigde, die een heel leven aan de taalwetenschap heeft gewijd en hoopt dat hij zijn taalkundig werk nog vele jaren moge voortzetten naar het gestelde doel.

Door een warm applaus sluit de hele zaal zich aan bij die wensen van Prof. Van Coetsem.

Na een dankwoord van dhr Van Lul zal Dr. M. Grypdonck, Inspecteur-Generaal voor kulturele aangelegenheden van de provincie Oost-Vlaanderen, het hebben over het belang van de plaatselijke geschiedenis in de algemene kultuur.

In een boeiend, bevattelijk en soms humoristisch betoog richt Dr. Grypdonck zich in de eerste plaats tot de jongeren. En om zijn uiteenzetting beter tot de verbeelding te doen spreken verhaalt hij bij wijze van vergelijking, de ontwikkeling van de radio, van kristalontvanger, die iedereen kon maken, en waarbij men tevreden was, als men er af en toe een verstaanbaar woord kon doorkrijgen, tot de huidige, met de allerlaatste snufjes uitgeruste toestellen, waaraan men zeer hoge eisen stelt en waaraan enkel een specialist nog kan werken.

Dat is ook de ontwikkeling van de plaatselijke geschiedenis. In het begin was men gelukkig een dokument uit een of ander archief te kunnen afschrijven en publiceren. Nadien bracht men stukken samen, schiftte, plakte de stukken aan elkaar, plaatste dat in het raam van de algemene geschiedenis en had een dorpsgeschiedenis. Men

volgde de klassieke indeling in periodes, over sommige zegde men veel, over andere niets; op het einde volgde dan een lijst van burgemeesters en andere personaliteiten en tenslotte de afbeelding van een optocht. Zo een dorpsgeschiedenis beantwoordde aan de eisen van het publiek en van de tijd.

De eigenlijke geschiedenis is echter anders, is veel meer dan politieke geschiedenis. Ze wil een beeld geven van de hele mens op een bepaald ogenblik, de mens met al de invloeden die hij in ieder opzicht ondergaat, met de moeilijkheden die hij beleeft, met zijn opvattingen en zijn denken en de reden, waarom hij zo denkt, zijn noden, zijn vreugde, in één woord met alles wat in het leven van enkeling en gemeenschap een rol speelt. Pas dan wordt de mens levend.

De geschiedenis is wetenschap : ze spoort de — nooit volledige — bronnen op, onderzoekt ze kritisch en zoekt naar een samenhang. Daartoe is fantasie nodig, wetenschappelijk gefundeerde fantasie echter en geen willekeur. Op grond van enkele gegevens bouwt men iets op en vindt de samenhang van waaruit bepaalde dingen te verklaren en te begrijpen zijn.

Voor het op die wijze rekonstrueren van de algemene geschiedenis is de plaatselijke geschiedenis belangrijk. Daar vindt men families die men kan volgen. Daar vindt men details, die de sleutel geven tot de oorzaak van feiten die men tot dan toe vergeefs trachtte te verklaren. Zo worden samenhangen ontdekt.

De kultuurgeschiedenis groeit uit de plaatselijke geschiedenis. Bij mensen en families kan men bepaalde lijnen volgen; er is continuïteit. Indien goed beoefend laat de plaatselijke geschiedenis toe op te klimmen in het materieel en geestelijk menselijk bestaan. Voor de kultuurfilosoof is de plaatselijke geschiedenis dan ook zeer belangrijk.

Ze is ook niet zo gemakkelijk. Want hoe meer men de geschiedenis van een stad bestudeert bv. hoe omvangrijker het werk wordt en hoe meer problemen een oplossing vragen.

Daarom is er een hele ploeg werkers nodig. We moeten naar systematisch onderzoek, waar ieder het zijne bijdraagt. Er is voor plaatselijke zoekers veel werk. Ieder zou in een bepaald gewest een bepaalde periode op zich moeten nemen. Het kleinste en het geringste kan betekenis hebben. Uit kleine steentjes kunnen gewestmonografieën worden opgebouwd, waarop geleerden dan kunnen voortwerken.

Tenslotte brengt Dr. Grypdonck hulde aan wat op stuk van locale geschiedenis gepresteerd werd door Dr. Vangassen en de wensen en het boeiende betoog van de spreker worden door de hele zaal hartelijk toegejuicht.

Als laatste spreker dan komt dhr Van Lul aan het woord. Hij geeft een korte historiek van het ontstaan van ons tijdschrift en vertelt in welke omstandigheden onze vereniging Dr. Vangassen heeft ontmoet. Hij gaat verder over het eerste artikel, dat dhr Vangassen in Het Land van Aalst liet verschijnen, een toponymisch artikel dat door dhr Van Lul van a tot z gelezen werd, hoewel hij beweert minder van plaatsnaamstudie te houden en zich meer aangetrokken te voelen tot de genealogie. Hij las het artikel toch, omdat Dr. Vangassen

de zeldzame gave bezit, dat hij, naast zijn wetenschappelijke nauwkeurigheid, de droogste stof weet te doen leven.

Bij die eerste bijdrage bleef het natuurlijk niet. Dr. Vangassen werd een trouwe en regelmatige medewerker en beperkte zich niet tot Ninove en plaatsnamen. En toen men dan op zeker ogenblik naar een voorzitter zocht, bleek Dr. Vangassen DE persoon te zijn die daarvoor in aanmerking kwam. Dhr Van Lul dankt de gevierde dan ook om zijn voorzitterschap van Het Land van Aalst en betrekt dan in zijn dank mevrouw Vangassen, omdat het overvloedig door Dr. Vangassen gepresteerde wetenschappelijk werk zonder haar onopvallende hulp niet zou mogelijk geweest zijn.

Ook deze toespraak kreeg haar verdiend applaus en daarmede was de akademische zitting ten einde. Het was halftwaalf en daar de ontvangst ten stadhuize pas om halfeen doorging, had men tijd om groepjes te vormen. Dr. Vangassen drukte vele handen en was blijkbaar ontroerd. Feitelijk houdt hij niet van huldigingen, maar wat hem meest trof was, dat hij had kunnen aanvoelen, dat de studietak die hij vertegenwoordigt werkelijk de belangstelling kan gaande maken in onze materialistische tijd.

Rond halfeen loopt het feestzaaltje op het stadhuis vol. Vooraan zetelt de gemeenteraad. De burgemeester vraagt aan ieder raadslid afzonderlijk of het akkoord is met het verlenen van het ereburgerschap der stad aan Dr. Vangassen en ieder raadslid antwoordt met een duidelijk « ja ».

Onder luid applaus treden dan dhr en mevr. Vangassen binnen. De burgemeester neemt het woord en wijst er op, dat het de derde maal is, dat het ereburgerschap van Ninove wordt verleend. Hij wijst eveneens op de eensgezindheid van de raad en is overtuigd, dat de hele bevolking van de stad zich bij die verdiende hulde aansluit.

Dan worden diploma en zilveren erepenning overhandigd. Op ontroerde toon dankt Dr. Vangassen voor de eer en zegt, dat hij op de ingeslagen weg wil voortgaan.

Nadien worden aan mevrouw Vangassen bloemen aangeboden. En tenslotte dankt de burgemeester de aanwezigen, die meehielpen om de plechtigheid te doen slagen.

Daarna werd de erewijn met de verversingen aangeboden en werd er groepsgewijs gezellig gepraat, tot het tijd was voor het feestmaal in het spijshuis « De Croone », waar meer dan vijftig deelnemers samenkwamen om onder het verorberen van de keurig bereide spijzen hun indrukken te uiten en van gedachten te wisselen over de problemen van de dag... Doch de tijd verliep heel snel en het voor 3 uur aangekondigde bezoek aan de O.L. Vrouwkerk, de kerk van de vroegere Norbertijner Abdij, kon pas om halfvier van stapel lopen, terwijl een vijftigtal mensen een half uur aan de kerk hadden moeten wachten.

Het bezoek geschiedde onder de leiding van E.H. Van Paepegem, die een honderdtal mensen toesprak voor de monumentale voorgevel van de kerk, waarvan het plan in de eerste helft van de zeventiende eeuw uit Rome werd meegebracht. Wel werd de kerk, om verschillende redenen, pas een heel eind in de achttiende eeuw afgewerkt, maar ze vertoonde toen duidelijk de kenmerken van de vroege barok,

ook aan de voorgevel met zijn gedeeltelijk teruggrijpen naar de klassieke oudheid, zijn drieledigheid, met zijn nog strenge eenvoud en stilering, welke de latere barok niet meer zou kennen.

Ook binnen in de kerk wees E.H. Van Paepegem op de architektonische kenmerken, die wijzen op de vroege barok. Zo bv. de kroonlijst, die eenvoudig is en schoon; het afwisselen van licht en schaduw, dat een sfeer van blijheid schept. Men kent bovendien nog geen vrees voor de rechte lijn, die de blik naar het centrum der kerk, het hoogaltaar, leidt. Men was nog niet bang voor symmetrie. Er waren zelfs nog overblijfsels van de gothiek, o.a. het ribgewelf. Verder was er wel een koepel, maar de kerk was bepaald geen koepelkerk. De hoofdtrekken zijn soberheid en beheerstheid, tot in de kleuren toe.

Nadien werden enkele woorden gezegd over de monumentale orgelkast en haar versiering, over de twee biechtstoelen achteraan, waar de in hout gebeeldhouwde figuren zo echt zijn, dat men kan zeggen : de kunstenaar heeft leven gemaakt.

Nu begon de eigenlijke rondgang door de kerk. Er werd uitleg verstrekt over het leven van de H. Cyprianus — een van de patroons der kerk — dat in een tiental taferelen, afwisselend in hout en schilderwerk op de linker zijwand van de kerk afgebeeld staat. Men drong meer naar voor, sprak over biechtstoelen, altaarmonumenten en schilderijen en kwam zo in het koor, met het uit vroegere tijd dagtekenend koorgestoelte langs beide kanten, het hoofdaltaar, de kerkschatten, het schrijn met de relieken van Sint Cornelius, de tweede schutsheilige der kerk, en keerde langs de andere kant terug, waar, op de zijwand, evenwijdig met de panelen over het leven van de H. Cyprianus, dat van de H. Cornelius op gelijkaardige wijze staat afgebeeld.

Tenslotte wees men nog op de predikstoel, die ook nog van vóór de kerk zelf dagtekende.

Het bezoek aan deze merkwaardige kerk was zeer interessant en de gegeven uitleg was klaar en voor ieder bevattelijk.

Dr. Vangassen haastte zich bij E.H. Van Paepegem om hem te danken voor zijn uitleg. Maar E.H. Van Paepegem lachte. « U zoudt het veel beter gekund hebben », zei hij tot dhr Vangassen. « Maar U mocht vandaag niet werken ». En allen die het hoorden lachten mee.

Toen we de kerk verlieten, kwamen we terecht in een hevige bui halfgesmolten sneeuw. Doch, de gouwdag was voorbij !

Ik geloof, dat het Land van Aalst tot hiertoe zelden een gouwdag gehouden heeft, die zo in ieder opzicht geslaagd mag heten als deze. De volle medewerking van het Stadsbestuur en van de Stedelijke Kulturele Kommissie van Ninove, onder de bezielende leiding van Meester Arm. de Riemaecker, is daar natuurlijk niet vreemd aan en verdient daarvoor onze beste dank.

We weten, dat dhr Vangassen ook zonder deze hulde zijn werk als geschiedkundig en taalkundig vorser onvermoeid zou hebben voortgezet, maar toch menen we, dat 14 februari hem zal bewezen hebben, dat hij in deze moderne tijd, met zijn teveel aan vermakelijkheden, ontspanning, spanningen en sport, in zijn werk niet alleen staat, zelfs niet bij de jeugd. En dat moet kracht geven...

DILBEEK. *Baziel Boel.*

HET OUD-GASTHUIS
1242-1899
WORDT HERSTELD!

ZO BEGON HET...

In 1952 werd het Aalsters Begijnhof gesloopt. Reeds lang was deze zeven eeuwen oude stichting in verval. Maar pas als wij iets moeten missen, beseffen wij wat het in ons leven heeft betekend. Nu eerst voelen wij het verlies van een brok lokale geschiedenis, van een toeristische merkwaardigheid, maar vooral van dit stukje poëzie uit het ons vertrouwde stadsbeeld.

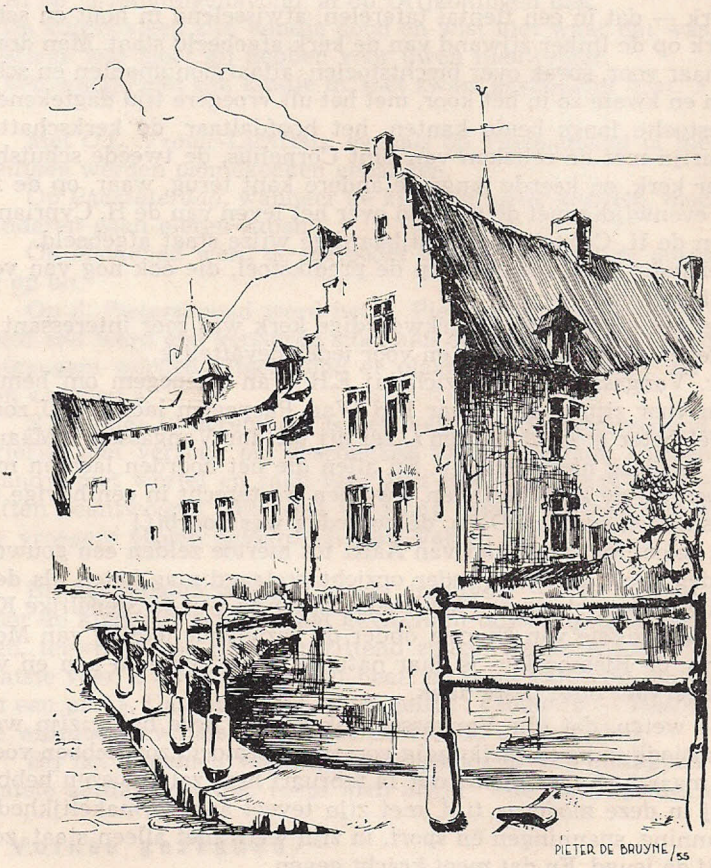

Achtergevel van het Oud-Gasthuis
Archief Vereniging voor Toerisme.

Wel blijft de neo-klassieke kerk bewaard als een zeldzaam specimen uit het late « Ancien Regime », het kapelletje wijst ons nog de begraafplaats aan van het mystieke begijntje Joanna Dedemaecker († 1631) en meteen de standplaats van de vroegere kerk, het grasplein herinnert nog aan het ruime plein-begijnhof maar... de middeleeuwse sfeer van innigheid, die is voor goed verdwenen.

En toen dachten wij aan een ander historisch reliek uit de 13de eeuw dat de ondergang nabij was : Het Oud-Gasthuis dat in de naoorloogse periode gebruikt werd om er dakloze gezinnen onder te brengen, een maatregel die moest leiden tot een spoedige aftakeling van dit gebouw. Het was de hoogste tijd om vernieuwing te brengen in de geestesgesteldheid van de verantwoordelijke besturen : de atmosfeer was er nog te zeer doordrenkt met de rampzalige opvattingen uit de 19de eeuw. Daarom zouden enkele mensen, gesteund door de Bond voor oud-leerlingen van de Aalsterse Akademie (Bolaska), een nieuwe vereniging oprichten. Na een paar maanden (dec. 1952) hadden reeds 25 kultuurverenigingen het programma van de Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon (V.V.A.K.) onderschreven. De strijd om het behoud van het Oud-Gasthuis, zowel om zijn kunsthistorische waarde als om de plaats waar het werd opgericht, kon beginnen.

* * *

WAAR ONTSTOND AALST ?

Het staatsarchief te Gent bewaart een oorkonde die dagtekent van februari 1241 — huidige tijdrekening 1242 (1) —. Hierin verklaren Joanna van Constantinopel en haar gemaal Thomas van Savoyen, dat ze hun KAPELNIJ en het ZELHOF aan het hospitaal schenken om daar een nieuw gasthuis te bouwen binnen de stad. Het zegel aan deze oorkonde gehecht stelt een jonkvrouw voor die op een paard gezeten is en een vogel op de hand houdt. Een randschrift vermeldt : S. Ioanne Comitisse Flandrie et Hainoie. (H) (2)

Uit de latijnse tekst (A) in vertaling « ...hebben wij als aalmoes geschönken de erfvloer of strook grond waarin onze kapel te Aalst gelegen was en die Zelhof wordt genoemd... » blijkt dat alle gebouwen van dit hof toen reeds verdwenen waren en alleen de benaming nog overbleef.

Waar en met welk doel werd dit « Zelhof » opgericht ?

Het antwoord op deze beide vragen is uiterst belangwekkend, want naar onze mening ligt precies hier een determinante — de eerste — voor de plaats waar Aalst later zou ontstaan.

Wat weten wij over het

ZELHOF ?

1. Het feit alleen reeds dat het hier gaat om een bezit van de Graven van Vlaanderen wijst op een enorm verschil met de omlig-

(1) Tot 1575 begon het nieuwe jaar op Pasen.
(2) Een tussen haakjes geplaatste letter verwijst naar het geraadpleegde werk, vermeld op het einde van dit artikel.

gende landbouwbedrijven die teruggaan tot de eerste Frankische landname. Oud-Aalsterse plaatsnamen zoals Hessengem, Zieseghem, Somerghem (L), Ayeghem, Hoeneghem, Raffelghem (R), Bueneghem (S), Rassegem (W), duiden de plaats aan waar de Merovingische landbouwers Hasi, Sigizo, Sumar, Aio, Huno, Ravilo, Bono en Razo met hun gezin huisden in schamele houten boerderijtjes, verspreid over ons grondgebied.

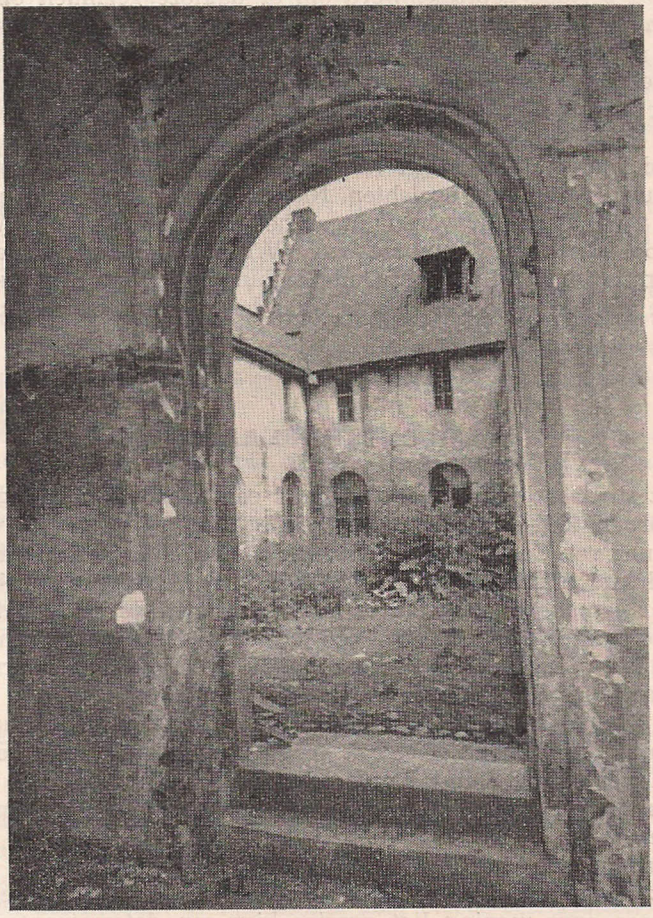

Zo zag het er uit vóór 2 maart 1959
Archief Ver. voor Aalsters Kultuurschoon.

Ook de bidplaats, opgericht in het Hospitaal, blijft een grafelijke kapel zoals voorheen : bij hun afstand van het Zelhof stellen de schenkers immers de voorwaarde dat, bij een eventueel bezoek aan Aalst, de kapelaan van het Hospitaal « ons en onze erfgenamen zulkdanige dienst betone als ons betoond wordt door de overige kapelanen van onze andere Kapelanieën en DOMEINGOEDEREN » (A).

2. Onder Karel de Grote ontstonden overal grote domeinen, ingericht naar de bepalingen van de Capitulare de Villis (B en V).

Waarschijnlijk dateren de plaatsnamen van het jongere type op -hem, **-zele** en -hove uit de periode die volgt op de oorspronkelijke kolonisatie : ze zijn ongetwijfeld ontstaan op nieuw gewonnen land, op gebied dat pas gebouwd werd toen de bevolking aan het groeien was...

De voornaamste bron van inkomsten der Karolingische koningen waren ook thans de domeinen of fisci : deze waren in ons gebied zeer talrijk, al gingen er vele in de loop van de 9de eeuw in andere handen over ten gevolge van schenkingen en vervreemding.

Het enige bedrijfstype van de landbouw gedurende de Karolingische periode waarover wij ingelicht zijn is de villa of het hof. Dit « Vroonhof » (terra indominicata of dominicata... terra salica, terra salaricia, **selihova)** was een tweeledig domein : het bevatte het centrale bedrijf met de verschillende gebouwen die er bij hoorden (curtis, casa indominicata), alsook een plek grond; het andere deel bestond uit beleende gronden (N).

3. Het laatste lid van seli-hova of zel-hof is een curtis, d.i. : een besloten ruimte; het eerste lid is echter het belangrijkste : etymologisch betekent zele of sala een ruime woning, een ruim lokaal in tegenstelling met het heem dat kleiner was (D en E). Is het bij uitzondering minder groot, dan valt dit dadelijk op en spreekt men van Wanzele = kleine woning (P). Zeel-namen als samenstellingen met patroniemen zijn zeldzaam. (F)

4. Wat de ouderdom betreft, het woord sala-zele in de betekenis van woning verdween al spoedig uit het spraakgebied. (F)

Zele is niet meer productief na 900. (K)

5. De hypotese dat de benaming Zelhof teruggaat tot de Karolingische periode, strookt met de chronologie van de lokale geschiedenis : De eerste vermelding van Aalst in de goederenlijst van Lobbes dateert van 868-869, Gramaye haalt een charter aan van 870 waarin gesproken wordt over de kerk der H. Maagd (de kapel van het Zelhof ?) « juxta castrum Hlost » (A) (het Zelhof ?). Despars en De Meyer vermelden de verwoesting van Aalst door de Noormannen in 879. (A)

6. Veiligheidshalve nog een paar opmerkingen :

Men moet er rekening mee houden, dat sommige plaatsnamen met de uitgang zele teruggaan op cella = bidplaats.

In West-Vlaanderen zijn de samenstellingen met zaal van jongere datum; zo is het Zaalhof te Ieper een grafelijke stichting van Flip van den Elzas, een versterkte residentie van zeer bescheiden afmetingen, gelegen vlak bij het belangrijke knooppunt van de rivier en de landweg naar Rijsel waaraan Ieper haar vroegste economisch belang te danken heeft (I); de Zaalhalle op de Oude Burg te Brugge is een oud Hanzahuis.

BESLUIT.

Hoogst waarschijnlijk wijst de Zelhof-benaming op een belangrijke stichting uit de Karolingische periode; maar zelfs indien het hier alleen zou gaan om een hof met cella (kapel) blijft het toch een domein met hogere standing dan de omliggende primitieve landbouwuitbatingen.

Met de stichting van het Zelhof als eerste pre-stedelijke kern bij het knooppunt van de Dender en de landweg Keulen-Brugge wordt de eerste bladzijde geschreven van de geschiedenis onzer gemeenschap. Als gevolg van de oprichting van de burcht, omstreeks het midden van de 11de eeuw, precies tegenover het Zelhof, verliest ons landbouwdomein alle politieke invloed en wordt het ongenadig overvleugeld door de derde determinante, de snel wassende handels-

Ingang van het klooster
Archief Ver. voor Aalsters Kultuurschoon.

economie van het Portus bij de Werf-kiemcel van de stad. Terwijl de Zelhof-gebouwen langzamerhand vervallen groeit de macht van de gemeente. En bij de oprichting van het Schepenhuis — tweede kwartaal van de 13de eeuw — blijft alleen nog de plaatsnaam over « que dicitur Zelhof ».

HOE KWAM DE GROTE MARKT TOT STAND ?

Al valt het antwoord wel enigszins buiten het bereik van dit artikel, toch willen wij even ingaan op deze vraag omdat de stichting van deze Markt de laatste factor is in de vroeg-middeleeuwse ontwikkeling van onze stad.

Waar F.L. Ganshof vaststelt : « Er was geen leemte tussen het in de 10de eeuw in Vlaanderen en de 11de in Brabant ontstane portus en het castrum : in dezes onmiddellijke nabijheid bevond zich de markt of althans de oudste markt » (O), klopt dit ten volle met onze stelling. De Oude Vismarkt (nu Akademieplaats) is de oudste openbare handelsplaats; ze stond in verbinding met de Werf door de Achterstraat (nu Onderwijsstraat). Een ander feit dat hieruit naar voor treedt is dat Aalst de enigszins vertraagde ontwikkeling van de Brabantse steden gevolgd heeft : onze gemeente was niet enkel een grensplaats, maar tot in het midden van de 11de eeuw behoorde haar grondgebied tot de pagus Bracbatensis. Met Brussel, Leuven, Tienen en Zoutleeuw — alle gelegen aan evenwijdige rivieren die de weg Keulen-Brugge kruisten — zou Aalst genieten van het immer stijgend transito-verkeer op deze landweg en zo tot bloei komen in de 12de en 13de eeuw.

Prof. Dr J. Dhondt lost het vraagstuk volledig op. (T)

« Het is een feit waarop ik geen uitzondering ken in de Vlaamse steden, dat deze (steden) TWEE in de onmiddellijke nabijheid liggende MARKTPLAATSEN hebben : een kleine die meestal een specifieke naam draagt van een of ander product dat daar te koop gesteld werd — en in zeer veel gevallen is dat de VISMARKT —, en de GROTE MARKT. De verklaring is eenvoudig : een kleine ontluikende stadsagglomeratie heeft een marktplein nodig. Het is om allerlei begrijpelijke redenen voordelig dicht bij de markt te wonen : het marktplein geraakt dus langs alle kanten met huizen omringd, kan zich niet uitbreiden en wordt spoedig te klein wanneer de agglomeratie groeit. (Te Aalst heeft de aanwezigheid van het Zelhof en nog ander grafelijk grondbezit de bebouwing beperkt). Een groter marktplein moet dan worden in gebruik genomen, liefst bij het kleine omdat al wie aan handel doet rond dit laatste is gevestigd. Zo ontstaat dan de **Grote** Markt »

« Het is een vrij algemeen feit bij de Vlaamse steden dat de eerste markt of Vismarkt ontstaat precies aan de hoofduitgang van de burcht ». Ook dit is te Aalst het geval. (3)

(3) Te Gent lag het portus in 941 aan de samenvloeiing van Leie en Lieve. De Vismarkt bevond zich tegenover het castrum; de handelaars bezetten de helling van de heuvel die uitliep op de Zavel (13,249 m) en rond twee dicht bij elkaar gelegen markten, later de Vis- en de Vrijdagmarkt geheten (G).

Om deze uitweiding te concretiseren zien wij de vorm van de Aalsterse agglomeratie bij het begin van de 13de eeuw enigszins als een driehoek. De Dender met de Achterstraat vormden de basislijn, van op of bij de Vismarkt en de Werf klommen de twee schuine zijden naar de bovenhoek die zich in de nabijheid van de Grote Markt (14,01 m.) bevond. Deze laatste was zeker niet centraal gelegen : de benaming « Nieuwstraat » levert er het bewijs van. Wel liep er de heirweg Asse-Gent over : in de Kerkstraat (richting Asse) vond men enkele Gallische en Romeinse munten; de Kattestraat (richting Gent) leidde via de Ledebaan langsheen de pre-historische nederzetting van de Hoeneghem naar het oude Lede. De handelsnederzetting van de Werf was met deze hoofdweg verbonden door de Molenstraat waar toen reeds twee watermolens draaiden.

Wij vinden het wel jammer dat men de historische, veelbetekenende benamingen « Oude Vismarkt » en « Achterstraat » deed verdwijnen in 1901 : gelukkig blijven ze voortleven in de volksmond !

* * *

Zo groeide het Oud-Gasthuis

(H en A)

Het zal wel een bescheiden begin geweest zijn : een kleine, georiënteerde bidplaats waar een ziekenzaal werd tegen aangebouwd, en een kloostertje; onder het gewelf van de kapel zitten nog de gordels en de ribben van de oudste bidplaats verborgen.

Bij een eerste vergroting in de 15de eeuw werd het torentje boven de nieuwe kapelgevel geplaatst; uit deze periode dateren ook het grote raam in het koor en de zijingang met accoladeboog.

Onder het bestuur van MARGARETHA UPSCAPT — gedurende 38 jaar overste — werd er dapper gebouwd : van 1496 tot 1504 werd de kapel nogmaals — en nu voor de laatste maal — vergroot; daardoor valt het dakruitertje niet meer in het plan van de huidige voorgevel die een toegang kreeg met korfboog. De twee vensters werden dichtgemaakt en vervangen door vier nieuwe. Het klooster was nu gans ommuurd en boven de kloosterdeur liet Vrouwe Upscapt haar familiewapen aanbrengen. Waarschijnlijk was het ook onder haar bestuur dat de nog bestaande kloosterbouw — evenwijdig lopend met de kapel en duidelijk afgebeeld op het plan van Sanderus — opgetrokken werd.

ANNA HERBRANDT, priorin van 1620 tot 1626, was de overste die de stijlvernieuwing op haar actief had : zij liet in de kapel het Renaissance-portaal onder het oksaal aanbrengen en kocht de thans nog gebruikte monstrans waarop zij haar naam liet aanbrengen.

Onder MARIA GOETHALS werd de gang naast de kapel gebouwd. De mooie gothische zijingang werd gesloten en vervangen door een eenvoudige deur die toegang gaf tot het portaal van de bidplaats; de gang, haaks aansluitend bij de kapel, werd opgetrokken en bracht de verbinding tot stand met het oksaal : daardoor verdween het vierde raam van de kapel. Als draagster van 32 adeldoms-

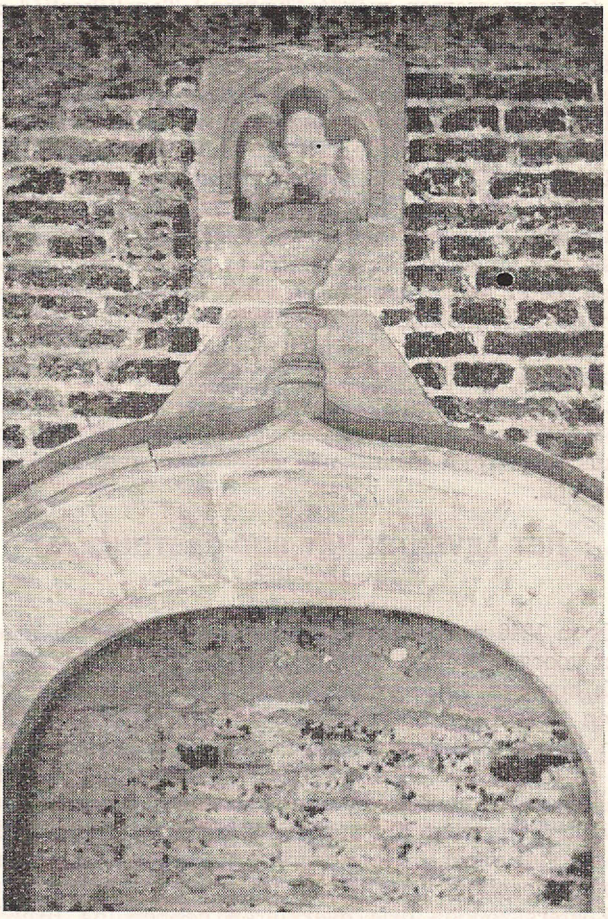

Detail van deuromlijsting (tweede kapel)
Archief Ver. voor Aalsters Kultuurschoon.

kwartieren, veroorloofde zij zich de vrijheid, de kruisbloem die het kloosterpoortje sierde te laten verdwijnen om op die plaats haar blazoen te laten inmetselen boven dat van Margaretha Upscapt : dit gebeurde in 1648.

Intussen was ook de ziekenzaal naast de kapel (1616) en de zaal die op de Dender uitziet (1622) gebouwd (of herbouwd ?).

Nu het hospitaal een honderdtal zieken ter verpleging kon opnemen, onderging de instelling naast de architekturale ook een geestelijke vernieuwing : de zes zusters werden verplaatst naar andere inrichtingen en vervangen door kloosterlingen uit het St Janshospitaal te Brussel (1685).

Gedurende de 18de eeuw werd de bidplaats aangepast aan de barokke vormgeving, o.m. door het aanbrengen van een vrij sober rococogewelf in 1733. Als ze het hierbij maar hadden gelaten ! Maar deze moderne beeldstormers vonden het nodig de gothische tracerin-

gen uit de vensterramen weg te kappen ! Tegelijkertijd zullen zij dan ook de dwarsmonelen verwijderd hebben uit de bovenvenstertjes die uitzien op de kloostertuin : zo leverden ze het bewijs dat ze de zin voor schone evenredigheid ten volle verloren hadden.

De derde ziekenzaal die de Oude Vismarkt aan één kant afsluit is een smakeloos product uit de 19de eeuw. De neo-gothische afsluiting vervangt sedert 1878 de oude toegangspoort van 1616.

De aanhoudende groei van het hospitaal dat steeds meer zorgende handen opeiste (9 zusters in 1783, 11 in 1875 en 15 in 1898) dwong de Commissie van Openbare Onderstand er toe, een ruimer gebouw op te trekken, beter aangepast aan de eisen van de hygiëne en aan de wetenschappelijke methodes van de moderne heelkunde.

In mei 1899 werd het hospitaal met zijn heerlijke kunstschatten — de bruidschat van zoveel zusters van goeden huize — dan ook overgebracht naar het moderne gebouw op het vroegere Ayghem. Besloeg het Oud-Gasthuis een oppervlakte van 65 a 80, thans beschikt het Ziekenhuis met zijn verschillende afdelingen over een terrein van meer dan 5 ha.

HET LEVEN IN HET OUD-GASTHUIS (A)
1242-1899

Reeds in 1246 werd aan de Zusters een voorlopige regel en klederdracht voorgeschreven, twintig jaar later schonk de Bisschop van Kamerijk hun een vaste orderegel : er mochten niet meer dan vijf Zusters en twee Broeders aanvaard worden. Het was deze laatsten verboden de eet- of slaapzaal van de Zusters te betreden zonder vergunning en omgekeerd. Het overtreden van dit punt van het reglement werd gestraft met een berisping en een dag vasten op water en brood; bij herhaling van het misdrijf werd een strengere straf uitgesproken. In 1441 werd, bij bisschoppelijk besluit, het mannelijk element uit het hospitaal verwijderd.

De Zusters zouden drie overkleren hebben, de Broeders twee grijze tunieken. Als het klokje het etensuur aankondigde, begaven de twee jongste Zusters zich naar de zaal met een waterkom om de handen van de zieken te reinigen; twee andere Zusters brachten de spijzen aan, gevolgd door de Overste die het voedsel uitreikte aan de verpleegden. Zij mochten de zieken alleen verlaten wanneer ze verzadigd waren; het overschot van de maaltijd moest aan de behoeftigen uitgedeeld worden bij de deur van het gesticht. Dag en nacht moest een Zuster aanwezig zijn om de zieken de nodige verzorging te geven.

Naast de opbrengst van de onroerende goederen, door liefdadige zielen « den grooten Hospitaele van Aelst » (1356) geschonken, was de rijkste bron van inkomsten de uitoefening van het LEPELRECHT.

Samen met hun schenking van het Zelhof aan het Hospitaal immers, hadden de Graaf en Gravin aan de Schepenen van Aalst de vergunning tot het oprichten van een Vlees- en Graanhalle geschonken, waarvoor zij hun tevens een stuk grond afzonden : zo ontstond de « Koornhalle » op de Oude Graanmarkt (nu : St Maartensplaats). Amper vier maand later — in juni — gaf het stadsbestuur het Koornhuis aan het hospitaal, dat meteen het Lepelrecht bekwam.

Waarin bestond nu dit Recht ?

Niemand mocht een zak graan ontbinden in het Korenhuis, vóór de bode van het hospitaal de gebruikelijke drie kloppen gegeven had; eens de zakken geopend, werd uit ieder een lepel geschept : eerst dan mocht de verkoop beginnen. Ook het graan dat op andere markten verkocht werd was hieraan onderworpen : alleen het eigen gewas van de inwoners ontsnapte aan deze belasting. Onder de regering van Karel V kwam hierin een lichte wijziging : indien de hoeveelheid graan die te koop aangeboden werd minder bedroeg dan een sister d.i. 50 lepels, mocht men slechts scheppen met een kleine lepel; van 1540 af bestaat dus de dubbele lepel : een gewone en een kleine koperen kroes, verbonden door een ijzeren steel.

Ondanks vele protesten en processen bleef de uitoefening van het lepelrecht bestaan tot in 1803. Het koornhuis werd eerst afgebroken in 1871, toen het aangekocht werd door de Dames van Maria.

WANDELING DOOR HET OUD-HOSPITAAL IN HERSTELLING EINDE 1959.

Wij hadden het voorrecht, een bezoek te brengen aan het gebouw in herstelling in het gezelschap van Eerwaarde Zuster Sophie die haar menslievende taak hier begon in 1898. Zij herinnert zich nog zo goed de vrijdag van Pinksteren 1899, de kille regendag waarop ze dit gasthuis verliet om zich in het nieuw hospitaal te gaan vestigen.

Wij zullen de 83 jarige maar volgen en goed toeluisteren : want al lijdt ze aan rheuma in de benen, haar tong heeft daar gelukkig geen hinder van ! Waar haar geheugen soms mocht te kort schieten, zullen wij hare kostbare inlichtingen dan wel aanvullen met de gegevens uit het degelijke werk van E.H. Roegiers, laatste pastoor van het oudgasthuis, en met onze persoonlijke bevindingen gedurende de restauratiewerken.

« Mensen, wat een dikke boom ! » roept de Zuster verbaasd uit terwijl zij met haar gaanstok de prachtige beuk aanwijst die in de zomer het hele pleintje overschaduwt. « Toen wij hier weggingen was hij maar half zo dik ! »

Herhaaldelijk is ons de vraag gesteld : « Hoe oud is die boom wel ? » Wij geven hier het antwoord van een deskundige. In de vrije natuur wordt de omtrek-aanwas geraamd op 2,5 cm per jaar; aangezien de omtrek op manshoogte 4,10 m is, zou dit een ouderdom aangeven van 164 jaar. Daar de omstandigheden voor de houtvorming echter niet ideaal zijn als gevolg van de bodemverharding boven het wortelgestel en het inbouwen van de kruin, zal deze indrukwekkende reus stellig de tweehonderd jaar bereikt hebben : een tijdgenoot dus van Maria-Theresia !

Nu stappen wij naar de binnenkoer van de huidige Academie voor Schone Kunsten. « Wat is dat hier veranderd ! Achteraan stond het dodenhuisje; de **vrouwenzaal** was tegen de kapel aangebouwd; vlak bij het altaar, op de plaats waar nu een nis uitgewerkt is, was een vensterke aangebracht met een luik dat geopend werd om de zieken

toe te laten de mis te volgen in de zaal. Langs de Dender bevond zich de **mannenzaal :** daar stond (en staat nog) een altaar; van af de estrade werd er gepredikt. Aan de kant van de Oude Vismarkt was de zaal van **de Vaartkapoenen :** die kwamen er de winter doorbrengen. Boven was de zaal voor de tyfuslijders; deze plaats waar de besmettelijke zieken verbleven noemden de Zusters **de Kongo,** omdat ze zo ver afgelegen was. Er bestond ook een operatiekamer, maar die werd nooit gebruikt ! Het gebouw dat naast de kapel uitspringt was de consultatieplaats van Dr De Nayer. »

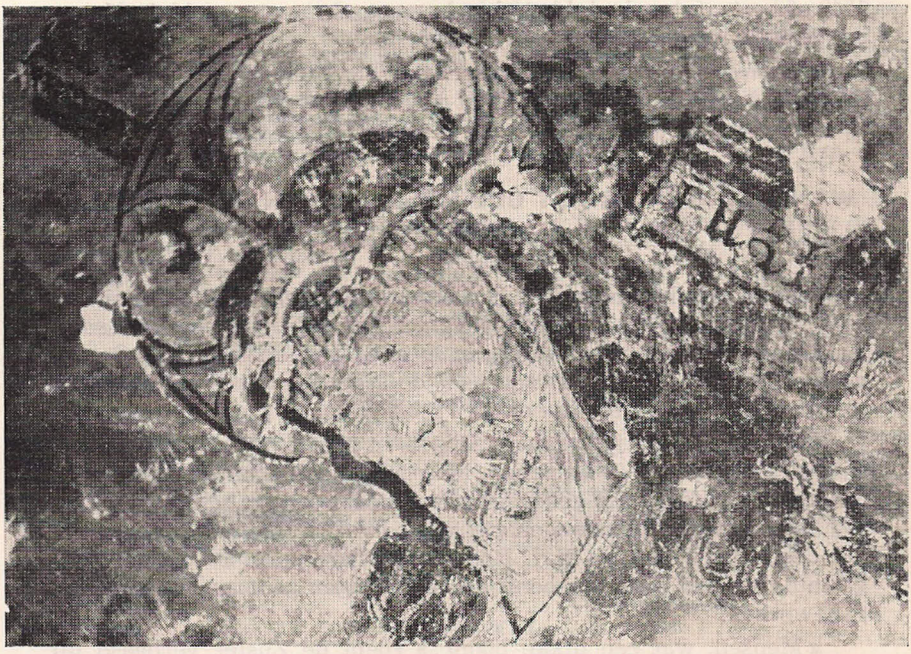

Detail van ontkalkte muurschildering
Archief Ver. voor Aalsters Kultuurschoon.

Aan de andere kant van de kapel is de toegang tot het klooster : een poortje met laat-gothische accoladeboog, versierd met de blazoenen van de twee voornaamste Oversten-bouwmeesteressen : het schild van Margareta Upscapt onder de punt (haar geschonden grafzerk staat in het Oud-Hospitaal), er boven het blazoen van Maria Goethals, lid van de hoge adel; haar marmeren grafzerk is ingemetseld in de kapel van het nieuw hospitaal, waar ook haar obiit (1656) in dankbaarheid is opgehangen en haar keurige beeltenis de grote ontvangstzaal siert.

Nu treden wij de **KLOOSTERGANG** binnen : de muren en de spiegelgewelven zijn ontpleisterd en van de dwarsgordels in zandsteen heeft men de kalk verwijderd. Op de kapelwand merkt men nu duidelijk de drie perioden waarop de bidplaats opgericht werd. We

worden echter vooral geboeid door de dichtgemetste zijingang van de (tweede) kapel : de zandstenen omlijsting met geprofileerde accoladeboog is heerlijk-zuiver van onder de bepleistering te voorschijn gekomen; uit de boogpunt rijst een fijn uitgewerkt voetstuk op waarop een drielobbig, enigszins gedrukt nisje, rust. Het is een juweeltje van 15de eeuwse architecturale schoonheid !

Wat verder, uitgebouwd onder het altaar, opende men een **GRAFKELDER,** gebruikt van 1734 tot 1780. De krocht is ingedeeld in 12 vakken, waarvan er slechts zeven gebruikt werden. Toen de lijken in 1876 naar de begraafplaats op de Zoutstraatpoort overgebracht werden, sloot men de toegang met een stuk van een oude grafsteen.

Wij stappen nu even het **KLOOSTERTUINTJE** in dat omsloten is door het « claustrum ». Het portiershuisje — een aanbouw uit deze eeuw — werd weggebroken. Al de daken zijn reeds hersteld en voorzien van nieuwe goten. Nu de groezelige laag witkalk is weggehakt, krijgt dit binnenpleintje een stemmig middeleeuws uitzicht door het kleurenspel van de rode baksteen en de grijze vensteromlijstingen; wanneer de smalle raampjes van het bovenverdiep hun zandstenen dwarsmoneel zullen terug gekregen hebben en het tuintje met fris groen beplant is, wordt het een idyllisch plekje, vol rust en poëzie.

Aan de kapel is de aflijning van de twee dichtgemaakte vensters duidelijk zichtbaar, het torentje en een schuinlopend ankerijzer wijzen de grootte aan van de tweede bidplaats.

Wij stappen terug in de kloostergang; door een opengebroken poort, ook weer met een omlijsting in zandsteen, komen wij achter de kapel waar de sacristij tegenaan gebouwd is, boven het « **KELDERKEN DER BROEDERS** ». Gedurende twee eeuwen kookten de lekebroeders hier hun potje. Daar tegenover een galerijtje, geschraagd door bogen en zuiltjes; slechts één vak is overgebleven; wanneer de twee andere zullen hersteld zijn, de buitenmuur opengemaakt en de sakristij afgebroken, zal men, van op de straat, een schilderachtige doorkijk hebben op het koor van de kapel met haar groot raam uit de 15de eeuw. Hier was de aanlegplaats voor schepen die bouwmateriaal, voedsel, enz. aanvoerden voor het hospitaal. Op de voorbijvarende schepen, beladen met graan, kon hier tevens de verschuldigde korentol geheven worden door het scheppen met de lepel.

Naast de brede trap, vinden wij de benedenkamers die op de Dender uitzien : Eerst de **ZIEKENKAMER** van de Zusters, daarnaast de **BESTE KAMER,** waaronder de WIJNKELDER zich bevindt : boven de keldertrap stond een kast die enkel aan de kant van de gang kon geopend worden (deze kast staat nu in het nieuw gasthuis). In de deurlijst is een lijn gegrift die het waterpeil aangeeft van de overstroming die het hospitaal teisterde in januari 1820. Tussen beide deuren is een origineel nisje aangebracht in baksteen.

Zo komen wij in de **OUDSTE VLEUGEL** van het klooster : hij staat duidelijk afgebeeld op het plan van Sanderus en is waarschijnlijk een initiatief van Vrouwe Upscapt.

Het hoekgebouw, een ruime kamer met geprofileerde gothische balken tegen de zoldering, deed dienst als **REFTER;** in de hoek was

vroeger een kamertje afgeschut waar de Zusters een glaasje bier mochten komen drinken als ze enkele uren aan de kwalijk riekende waskuip gestaan hadden. De gesloten deuropening die uitgaf op een overdekt gaanderijtje is trouwens nog duidelijk zichtbaar : langs de rivier leidde het naar de wasserij en de brouwerij (gekend in 1561). Onder de refter werd in 1825 een **VOORRAADKELDER** gegraven, die in verbinding stond met de bleek en met de **KEUKEN.** Dat hier gekookt werd merkt men nog wel aan de zwart gerookte zoldering en de brede schoorsteenmantel : door een loket-venstertje werden de spijzen naar de refter doorgegeven. Enigszins vreemd is de deur met balusters, op een paar meter boven de vloer : zij geeft toegang tot een kleine, donkere ruimte die tot tegen de schoorsteen loopt; te oordelen naar de talrijke gesmede spijkers in de balken waaraan nog halfvergane touwtjes vastzitten zou dit een bewaarplaats voor vlees geweest zijn : er werd immers af en toe een zwijn geslacht. Er zijn twee deuren; de ene geeft toegang tot de bleek, de andere — met hollijst in zandsteen — tot de kloostergang : beide werden terug geopend. Vlak naast de oude keukenpoort had men gemeend in de 19de eeuw een eretrap te moeten aanbrengen; men heeft nu de drie granieten treden verwijderd en de opening dicht gemaakt, hierdoor kreeg deze gang zijn middeleeuws uitzicht terug.

In de keuken zagen wij een muur wegbreken die bestond uit baksteen van groot formaat (25-12-6); deze « Spaanse steen » werd reeds benuttigd voor de restauratie; aan de schoorsteenmantel zijn grijze « klompkens » verwerkt en de « papesteen » getuigt van latere verbouwingen.

Slechts enkele trappen lager dan de keuken ligt de **BIERKELDER,** stellig de oudste van de kelders. Met zijn zware tongewelven, zijn dikke muren en zijn getraliede venstertjes zou dit de ideale plaats zijn voor de opname van een of ander griezeltoneel ! De drie kelderruimten waren gedurende een halve eeuw herschapen in ondergrondse meren; nu heeft men er het water uitgepompt en het puin en de modder verwijderd : tot onze verbazing zijn de kelders reeds sedert een half jaar droog gebleven !

De **WERK-** of **NAAIKAMER** (boven de bierkelder) heeft — zoals trouwens alle vertrekken uit deze oude vleugel — een zware zoldering die rust op consoles; een kantoortje dat er later werd in afgeschut zal moeten verdwijnen.

Wij stappen nu de wenteltrap op : de treden zijn ingewerkt in een spil, één boomstam die reikt tot aan de zolder.

Op het eerste verdiep twee ruime **ZALEN.** In de eerste is een prachtige eikenhouten zoldering van onder de kalklaag te voorschijn gekomen, de eiken vouwluikjes met koperen scharnieren werden ontdaan van de verf; in de andere zaal — waar de zoldering geverfd was — valt de schoonmaak veel zwaarder. Beeldhouwer De Vos haalt eer van dit knappe restauratiewerk ! Tussen beide zalen bevindt zich een kamertje waarvan de wanden in vakwerk uitgevoerd zijn op typisch middeleeuwse manier : Om de 40 cm is een balkje geplaatst van 12 cm dikte; op dit geraamte zijn eiken takken loodrecht vastge-

hecht, bepleisterd met leem waarin gehakt stro verwerkt is; daartegen zijn geperste turfstenen aangebracht, nogmaals overdekt met een leem-strolaag.

Op de wand aan de overloop werd een **MUURSCHILDERING** ontdekt en gedeeltelijk ontkalkt; het stelt Christus voor die zijn kruis draagt, het hoofd is omstrengeld door de doornenkroon en omgeven door een nimbus; het realistisch uitgevoerd gelaat getuigt van de sterk persoonlijke visie van de kunstenaar.

In de gangen van het bovenverdiep worden thans betonneerwerken uitgevoerd die de gewelven en de dwarsgordels op het gelijkvloers zullen verstevigen.

Zo bereiken wij de **ZOLDERS.** Het dakgebinte is uitstekend bewaard, hier en daar heeft de vloer nog zijn oorspronkelijke bekleding van rode tegeltjes in gebakken aarde : hier werd immers het graan, afkomstig van het lepelrecht, opengespreid. Op de kleine zolder van de jongere vleugel (17de eeuw) — kant van de Dender — waren slaapkamertjes afgeschut voor de novicen.

Van op de sacristij kunnen wij het grote, **HOOG-GOTHISCHE RAAM** bewonderen : De traceringen van het maaswerk bestaan uit twee cirkels met ingeschreven vierlobbige versiering, een ornementatie die wijst op de vroege periode van de stralende gothiek (laat-15de eeuw). Het motief in de puntboog is voorlopig nog door een afdak onttrokken aan het oog.

Wij dalen nu de brede trap af in de monumentaal opgevatte traphal. In de gang van de bovenverdieping, precies onder het dormitorium van de novicen, waren de slaapkamers van de Zusters ingedeeld : één raampje per kamer. Dat de kloosterlingen na hun drukke dagtaak de nacht moesten doorbrengen in een gang, is wel een bewijs, dat er veel ruimte te kort was !

Aan deze « slaapgang » paalde vroeger één grote zaal, later ingedeeld in « **DE BISSCHOPSKAMER** » en « **DE KAMER MET DE ERKER** ». In deze laatste bevindt zich nog een schoorsteenmantel waarop een godsdienstig motief in stuc is aangebracht.

De erker is een fijne architektonische vondst die de Dendergevel verlevendigt en werd daar stellig met een practisch doel aangebracht; waarvoor hij werd gebruikt staat echter niet vast : was het een privaat met rechtstreekse afvoer, of was het een uitkijk van waar de voorbijvarende schepen in het oog werden gehouden om er eventueel het lepelrecht te doen uitvoeren ? Een horizontaal uitspringende steen, vlak onder de erker, kan best dienst gedaan hebben als meerpaal.

De **PRIORINKAMER** — de hoekkamer van de oude vleugel boven de refter — was ruim en van versieringen voorzien; daaruit blijkt dat ze een belangrijke bestemming had. De consoles zijn mensenhoofden, in zandsteen uitgehouwen, de schoorsteenmantel heeft versieringen in stuc (Louis XVI), bovenaan was vroeger een sierplaat aangebracht.

Evenwijdig met de « slaapgang » loopt een andere die uitgeeft op

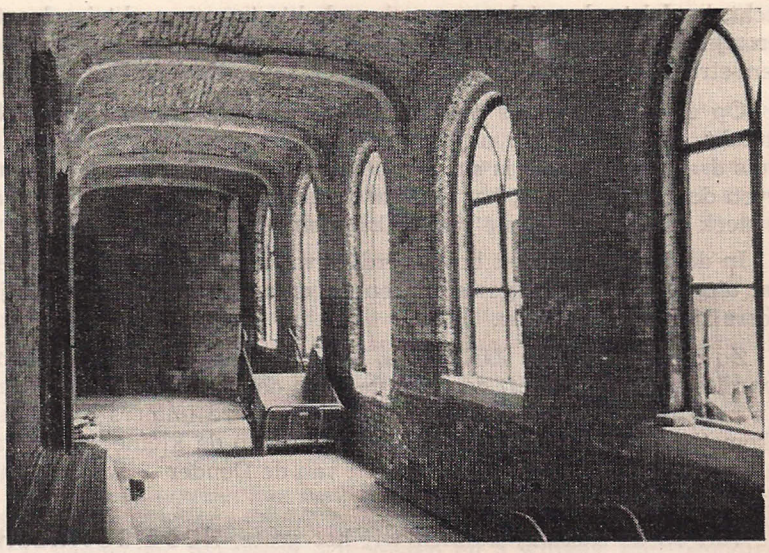

Een kloostergang na de ontpleistering
Archief Ver. voor Aalsters Kultuurschoon.

het oksaal. Dit is de gang die onlangs klaar kwam, de raampjes uitgezonderd; de vloer is herlegd met oude tegels, afkomstig uit het hof Schockaert te Erondegem, muren en zoldering zijn opnieuw bezet en kregen hun samengestelde lijsten terug aan de zoldering. De hele oude kloostervleugel trouwens werd reeds terug bepleisterd.

Zo werd 1959 het jaar van de reinigings- en conservatiewerken : Pleister en kalk werden weggenomen, deuren geopend, kelders geruimd, gewelven verstevigd. Er zullen zich nog talrijke problemen voordoen waarvan de oplossing het definitief uitzicht van het Kultuurcentrum zal bepalen. Liefde en samenwerking zullen er in slagen deze oude schoonheid haar vroegere glans terug te schenken en het tot een volwaardig museum om te vormen !

De herstelling is toevertrouwd aan de volgende heren :

Alfons Singelijn : Architekt.
Ignace De Vos : Beeldhouwer-restaurateur.
Jozef De Groe : Moniteur-stukadoor.
Ambachtslieden, te werk gestelde arbeiders en leerlingen van de beroepsherscholing voor werklozen.

Naar allen gaat onze innige dank !

BODEMVONDSTEN.

Het ligt niet in onze bedoeling een volledige inventaris op te stellen van al de bodemvondsten. Wij vermelden hier enkel :

Naast de kapel — in de huidige tekenacademie — ontblootte men

de grondvesten van de eerste ziekenzaal, merkelijk kleiner dan de huidige; men vond er niet geglazuurd (vroeg-middeleeuws) en geglazuurd aardewerk.

In het grote raam van de kapel zaten nog enkele glasscherven.

Verder nog : Een ornament in zandsteen met schelpmotief (in de modder van de kelders); een ex-voto ter ere van St Barbara; gedeeltelijk geglazuurde potten met één oor, stellig veel gebruikte voorwerpen waarvan sommige ongeschonden ingemetseld waren in de muren; scherven van kleine kannetjes, vervaardigd uit grijze of rode pijpaarde en waarvan de voet met de hand bijgevormd werd; aarden handvatten in buisvorm; stukken van daktegels en Delfts blauw; scherven van Venetiaans glas, enz.

DE VERENIGING VOOR AALSTERS KULTUURSCHOON
en
HET HERSTEL VAN HET OUD-GASTHUIS.

1953

17 juni — Samenstelling van het bestuur van de Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon (V.V.A.K.)

5 aug. — Een afvaardiging van de V.V.A.K. wordt ontvangen door Burgemeester De Bunne. Na een uiteenzetting van de Voorzitter verklaart de Burgemeester een overtuigd voorstander te zijn van het behoud van het O.G. Hij acht het onderbrengen aldaar van 38 gezinnen niet verantwoord noch uit sociaal, noch uit hygiënisch, noch uit moreel oogpunt : hij zal trachten deze mensen een ander onderdak te verschaffen.

26 dec. — Het College wordt verzocht de zandsteen, afkomstig van het gesloopte Begijnhof, te verzamelen voor het herstel van het O.G.

Er verschijnt een eerste oproep in de pers.

1954

15 april — Op verzoek van de V.V.A.K. verklaart de archivaris zich akkoord met een eventueel overbrengen van het archief naar het O.G.

13 mei en 18 sept. — Verzoek om een onderhoud met het College om aan te dringen op herstel van het O.G.

Bestuursleden-architekten van de V.V.A.K. maken ontwerpen op die zullen versmolten worden tot een modelontwerp dat aan het College zal overhandigd worden.

Op verzoek van de Burgemeester wordt een herstelraming opgemaakt voor de daken en twee gevels : 1.500.000 fr.

Het gebouw zou worden gebruikt als voordrachtzaal (kapel), schilderijmuseum (gangen), oudheidkundig museum en archiefkamer.

Het voorstel tot het bouwen van 40 goedkope woningen voor families uit het O.G. wordt door de Bestendige Deputatie goedgekeurd.

13 okt. De Burgemeester belooft aan de V.V.A.K. al het mogelijke te doen om de principiële goedkeuring te verkrijgen van het College voor het herstellen van het O.G.
De perscampagne wordt voortgezet.

1955

13 april De gemeenteraad neemt het opmaken van een herstelontwerp voor het O.G. in overweging.

31 juni Verzoek aan het College om de classering van het O.G. aan te vragen met het doel herstelsubsidies te verkrijgen.
De bewoners van het O.G. worden gewaarschuwd dat het gebouw zal moeten ontruimd worden.

30 nov. Er wordt bij het College op aangedrongen, een som voor herstelling van het O.G. op het budget te brengen.

9 dec. Architekt Alfons Singelijn wordt door het College aangesteld om een ontwerp van herstelling op te maken.

1956

De burgemeesterscrisis verlamt de werking van de V.V.A.K.

jan. Ondanks de waarschuwing verblijven in het O.G. nog 28 gezinnen : 5 bestaande uit 1 pers., 5 uit 2 pers., 9 uit 3 pers., 5 uit 4 pers., 1 uit 5 pers., 2 uit 6 pers. en 1 uit 7 personen.

febr. De grote ontruiming begint.

mei De ontruiming is geeindigd.

Een artikel « De Schatten van het Aalsters Hospitaal » verschijnt in « Oost-Vlaanderen » nr 1.

1957

12 juni Schepen D'Haeseleer belooft het herstelontwerp te bespreken zo gauw het klaar is.

4 sept. De classering van het O.G. wordt aangevraagd.

1958

25 jan. Architekt Alfons Singelijn licht zijn ontwerp toe gedurende de algemene vergadering van de V.V.A.K.

okt. Verzoek aan het College om een post van 500.000 fr. te voorzien op het budget voor restauratiewerken en om over te gaan tot grondruiling met de Dames van Maria.

12 okt. Raadsverkiezing : Alle politieke partijen nemen de herstelling van het O.G. in hun kiesmanifesten op.

1959

15 jan. Het verzoek van okt. 58 wordt herhaald en aan het nieuw College toegestuurd.

7 feb. Onderhoud met de schepen van Openbare Werken en de Schepen van Onderwijs. Als Schepen van Openbare Werken verklaart de heer Claus : De voorziene 500.000 fr. zullen dit jaar aangewend worden voor conservatie van het O.G. Het allerdringendste werd reeds uitgevoerd en er zal beroep gedaan worden op staatstussenkomst voor te werkstelling van werklozen. Architekt Singelijn wordt belast met het opmaken van het lastenkohier en zal zich in verbinding stellen met de provinciale architekt om te vernemen of met de herstelling mag begonnen worden vooraleer de classering toegestaan is. De heer Claus zal met de Dames van Maria onderhandelen en er voor zorgen, dat het uitzicht op de oude gebouwen niet verder belemmerd wordt.

2 maart **De herstellingswerken beginnen !**

16 maart De V.V.A.K. zal een fotografische documentatie aanleggen die de vorderingen van de werken zal vastleggen.

19 nov. De secretaris zal een geïllustreeerd artikel over de geschiedenis en het herstel van het O.G. publiceren in « Het Land van Aalst ». Een overdruk hiervan zal door de V.V.A.K. verspreid worden onder haar leden en in de scholen.

19 dec. Op de algemene vergadering van de V.V.A.K. wordt een project tot inrichting van het O.G. als museum overhandigd aan de heer Claus, Schepen van Openbare Werken, en aan de heer Van Hoorick, Schepen van Onderwijs en Schone Kunsten.

* * *

De V.V.A.K. brengt een warme hulde aan al de leden van het Bestuurscollege, aan alle Raadsleden, aan alle instanties die hebben medegewerkt om deze herstelling voor te bereiden en door te voeren. Dat vertegenwoordigers van de drie nationale partijen hiervoor hebben samengewerkt kan ons alleen verheugen : Het Oud-Gasthuis was en blijft een tehuis voor ALLE Aalstenaars !

Een speciaal woord van bewondering wensen wij hier toch nog aan toe te voegen. Toen de heer Claus het schepenambt van Openbare Werken aanvaardde, verkeerde het O.G. in zo'n ellendige toestand — vuil, verhakkeld en vervallen — dat een haast roekeloze moed nodig was om, als gezagsdrager, de herstelling aan te durven ! Door de zware moeilijkheden die hem hierbij te wachten stonden niet te ontzien maar ze dadelijk aan te vatten, slaagde hij er in het middeleeuwse complex op het nippertje te redden en maakte, in een nabije toekomst, de inrichting mogelijk van een volwaardig museum en kultuurcentrum, dit in samenwerking met de Schepen van Onderwijs en Schone Kunsten, de heer Van Hoorick.

Deze restauratie heeft tevens bewezen dat het stadsbestuur ein-

delijk de oude gewaden heeft afgelegd, dat het bezield is met een nieuwe geest, een nieuw streven : HET EERBIEDIGEN VAN OUDE SCHOONHEID, HET SCHEPPEN VAN NIEUWE SCHOONHEID IN HET STADSBEELD.

Aan deze gelukkige kentering in de ideeën heeft Aalst het behoud te danken van dit eigen-aardig complex van klein-steedse, middeleeuwse kloosterarchitektuur, concrete weergave van de opvattingen en werkwijzen van onze toenmalige vaklui : **het is een uniek voorbeeld van gewestelijke volksbouwkunst !**

AALST. **F. Courteaux.**

GERAADPLEEGDE WERKEN.

B Geschiedenis van België — Pirenne.

N Algemene Geschiedenis der Nederlanden.

V Geschiedenis van Vlaanderen.

O Over Stadsontwikkeling tussen Loire en Rijn gedurende de Middeleeuwen — F.L. Ganshof.

T De vroege topografie van Brugge in « Handelingen der Maatschappij voor Geschied- en Oudheidkunde » te Gent, Nieuwe reeks, deel XI, 1957 — Prof. Dr J. Dhondt.

I De vroegste geschiedenis van het Sint-Maartenskapittel en het ontstaan van de stad Ieper in « Handelingen der... » — Dr A. Verhulst.

H Het Hospitaal van O.L. Vrouw te Aalst — E.H. J. Roegiers.

A Geschiedenis der stad Aalst — F. De Potter en J. Broeckaert.

R Excerpten uit het Renteboek van den H. Geest (1385), het eerste Renteboek van het Hospitaal (einde 14e eeuw) en het tweede Renteboek van het Hospitaal (begin 15e eeuw) — J. Van Cleemput (onuitgegeven).

S Historiek der Oude Straten van Aalst — P. Van Nuffel.

W Wandeling buiten de Stadspoorten van Aalst — P. Van Nuffel.

K Enkele Historisch-Geografische problemen in verband met de oudste Geschiedenis van de Vlaamse Kustvlakte van « Oostvlaams Verbond van de Kringen voor Geschiedenis » 1958.

L Op toponymische verkenning te Aalst in « Het Land van Aalst » 1956 Nr 3-4 — M. Gijsseling.

F De Frankische kolonisatie in Brabant — J. Lindemans.

P Plaatsnamen — J. Lindemans.

D Dictionnaire Etymologique du nom des Communes de Belgique — A. Carnoy.

E Les noms de lieux de la Belgique — A. Vincent.

G Etude sur la Propriété Foncière dans les villes du Moyen-âge — G. Des Marez.

Bijdrage tot de Geschiedenis van Denderleeuw

SOCIALE SAMENSTELLING VAN DE BEVOLKING.

Nog scherper dan om het even in welk dorp van het Land van Aalst, dat overschakelde van de landbouw naar de arbeid of de nijverheid, vertoont zich te Denderleeuw het verschijnsel dat de landbouwersstand tot een gering procent van de bevolking werd herleid, nl. tot een dertigtal op de meer dan 2400 gezinnen, hetzij tot iets meer dan 1 % van de gezinnen. De overige bevolking verdient haar brood als arbeider, bediende, stielman, handelaar of nijveraar.

Te Denderleeuw is die verschuiving niet slechts het gevolg van het verlaten van de landbouw, die niet winstgevend was, voor handel en nijverheid, maar vooral toe te schrijven aan de geweldige immigratie gedurende de laatste decennia, van mensen die voor hun arbeid een betere treinverbinding zochten naar Brussel en de agglomeratie van de hoofdstad.

Over de sociale samenstelling van de bevolking beschikken wij voor de 19e eeuw over slechts sporadische gegevens.

In 1822 waren hier 2 bakkers, in 1823 vier (12). De schippers waren hier in de eerste helft van de 19e eeuw zeer talrijk en in 1820 waren te Denderleeuw 6 schepen ingeschreven. In 1867 werden van het dorp 29 schippers en 20 schipperinnen aangegeven (of meer dan 5 % van de volwassen bevolking). En de scheeptrekkers ?

In 1825 telde Denderleeuw 12 getouwen tot het weven van linnen en één getouw tot katoen weven. Voor deze getouwen was evenwel slechts werk gedurende 3 maand per jaar (13). In 1826 telde men (vermoedelijk een nauwkeurige opgave) 29 getouwen, waarvan de helft buiten gebruik, bij gebrek aan werk (14).

Brouwerijen : Midden de 19e eeuw verdween de brouwerij van Martinus Cortvrint, terwijl de herberg « De Kam » (hoek Moreelstraat-Denderweg) begin van de 20e eeuw afbrandde.

Drie nieuwe, op moderne leest geschoeide brouwerijen, werden opgericht, nl. in 1872 deze van Englebert Rollier (die zou voort bestaan tot de Tweede Wereldoorlog), in 1902 deze van Emiel van Assche op Huisegem (Kad. A., nr. 1699), in werking tot de Eerste Wereldoorlog, evenals deze van Henri Sonck (begin van de 20e eeuw opgericht) langs de Veldstraat.

Daarnaast een paar *olieslagerijen.* De paardenoliemolen van Jozef van der Poorten, sinds vele jaren in gebruik, staakte zijn bedrijvigheid in 1824 en werd in 1826 afgebroken, terwijl de olieslagerij op Huisegem, naast de sluis, opgericht in 1853 in 1861 werd afgebroken.

(12) Correspondentieboek 1820-26, 4.4.22, 10.1.23 (Gemeentehuis, Denderleeuw).
(13) Correspondance 1820-26, 17.12.1825 (ibidem).
(14) Briefwisseling 1826-54, 15.7.1826 (ibidem).

De olieslagerij, tevens maalderij, van de familie Vaerman, in 1869 opgericht in de Alfons de Cockstraat — het stampkot in de volksmond — werkte tot o. 1900.

Een branderij van suikerijpeën werd opgericht door A. Lanckman in 1862, terwijl het *Kalkmagazijn* van Kamiel Wijnant, langs de Huisegemstraat tot stand kwam in 1866 en uitgroeide tot een magazijn van bouwmaterialen. In 1892 volgde de oprichting van een blekerij van spinbare stoffen (Sektie B. nr. 1298).

De *lucifersfabriek* was van grotere betekenis voor de plaatselijke nijverheid. Opgericht in 1894 door Lod. Bijl-Campen, van Geraardsbergen, aan het Sas van Teralfene, zou tot vóór de Eerste Wereldoorlog werk verschaffen aan tal van arbeiders. Na 1925 werd een nieuw bedrijf van lucifers opgericht onder de benaming « The Dendermatch », maar sloot de poorten in 1929. Sindsdien, 1934, werden de verlaten gebouwen in gebruik genomen door het « *Vilbeluik* », tot verwerken van dierenkrengen, melen, vetten en oliën, evenals organische meststoffen en verschaft dit groeiend bedrijf in 1959 arbeid aan meer dan 250 personen (15) zodat dit de belangrijkste nijverheid is van Denderleeuw.

Een *haringdrogerij* werd in 1900 opgericht langs de Nayerstraat door Okt. van den Bosch-de Haeck, van Aalst. De firma « Globus » die, vooral in het hoogseizoen, werk verschaft aan tal van arbeidsters, kwam tot stand na de Eerste Wereldoorlog.

De fabriek tot bewerking van vellen — « *La Loutre* » — werd in 1911 opgericht door Dr. Verhaegen, van Aalst, op de plaats genaamd « Den Omloop», maar kende slechts een kort bestaan.

De *houtzagerij* « De Dender » opgericht in 1919, brandde af in 1922, werd heropgericht in 1923.

De in 1924 door Emiel de Wever bescheiden begonnen *mostaardfabriek* langs de Zandplaat, kende een verdere ontwikkeling langs de Kouterbaan onder het beheer van René de Wever, die het na de Eerste Wereldoorlog in moderne uitgebreide gebouwen overbracht langs de Veldstraat als een konservenfabriek.

Een overzicht van de evolutie op sociaal gebied, in de loop van de 20e eeuw, volgt in tabel XV.

In de voedingsnijverheid vonden in 1910 36 personen een bestaan, twintig jaar later is dat aantal gestegen tot 128 en in 1947 in groot- en kleinhandel tot 229, waarvan 135 arbeiders, 14 bedienden, 31 arbeidsters en 3 vrouwelijke bedienden.

In 1910 telde het dorp 10 herbergiers en 68 herbergiersters met 18 helpsters; in 1920 is het aantal herbergiersters verminderd tot 19, naast 20 herbergiers, 1 helper en 28 helpsters, 2 arbeiders en 2 arbeidsters, hetzij in totaal 72 tegenover 96 in 1910. In 1947 viel opnieuw een afname te noteren en telde men 24 herbergiers en 33 herbergiersters, met 1 arbeider en 4 arbeidsters. Wat er op wijst dat het aantal herbergen is afgenomen. In 1910 telde men er 78, in 1920 39 en in 1947 57.

(15) In 1940 : 50 arbeiders en 6 bedienden; in 1950 : 118 arbeiders, 1 arbeidster, 11 mannelijke en 5 vrouwelijke bedienden; in 1959 : 218 arbeiders, 3 arbeidsters, 31 mannelijke en 10 vrouwelijke bedienden.

TABEL XV

Nijverheid	1910						1930						1947					
	Zelfst.		Helpers		Arb. en bediend.		Zelfst.		Helpers		Arb. en bediend.		Zelfst.		Helpers		Arb. en bediend.	
	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.
Landb. en tuiniers													52	2	7	3	6	
Mijnen					28						6						14	
Metaal	4		4		9		12		3		135	17	7				174	39
Voedingsnijverheid	12	2	12	1	9		18	1	3	3	79	24	41		4	1	149	34
Hout en meubelnijverheid	11		3		36		23		6		75	1	13				51	1
Kledingsnijverheid	12	16	4	15	9	164	14	8	2	2	5	168	35	17		3	40	270
Tekstiel	2				3	142	3	2		1	18	101	4	1			54	70
Bouwbedrijf	5		1		179		19		5		442		33				281	
Ledernijverheid	8		2		11	10	12			1	32	13	3				18	4
Tabak							1				5	1					2	4
Scheikundigenijverheid					72	41	1				44	52	2				34	10
Keramiek en glas	4		9		33		8		3	1	41	1						
Papier en druknijverheid	1				9		2				22	12	6	1			28	18
Kunst en precisie					1		4			1	3		14	1	1		56	4
Vervoer					215	3	5	1	4		352	13	11		2		276	5
Klein- en groothandel	55	37	10	36	42	1	115	27	11	48	87	8	175	81	9	7	112	47
Post T.T.																	64	15
Finantie (bank, verz.)					7						24	4					25	10
Hotelwezen	10	68		18			20	19	1	28	2	2	24	33			1	4
Ziekenzorg													4	3			3	2
Onderwijs													1				25	27
Openbare diensten																	105	42
Allerlei													20	3	2		72	48
Werklozen													2				77	5
	124	123	45	70	663 (16)	361 (17)	257	58	38	85	1372 (18)	417 (19)	447	144	25	14	1667 (20)	659 (21)

(16) w.o. 606 arb. + 57 b.
(17) w.o. 360 arb. + 1 b.
(18) w.o. 1211 arb. + 161 b.
(19) w.o. 387 arbeidsters + 30 b.
(20) w.o. 1308 arb. + 359 b.
(21) w.o. 533 arbeidsters + 126 b.

In 1947 zonder bedrijvigheid : 1236 M. en 3068 Vr.
Vreemde M. : 6 (4 arb. + 1 helper + 1 zonder akt.)
V. : 8 (1 arb. + 7 zonder bedrijvigheid)

In P.T.T. waren in 1947 55 bedienden en 9 arbeiders, evenals 13 vrouwelijke bedienden en 2 arbeidsters werkzaam.

In het vervoerbedrijf, en dit op de eerste plaats in de Nat. Maatschappij van Belgische Spoorwegen, telde men in 1947 305 arbeiders en 71 bedienden, naast 3 arbeidsters en 2 vrouwelijke bedienden.

Bij de telling van 1947 waren er van de 3375 mannen te Denderleeuw 447 zelfstandigen (13,24 %), 25 helpers (0,74 %), 1308 arbeiders (38,75 %), 359 bedienden (10,63 %), (hetzij samen 2139 of 63,37 %) en 1236 (36,62 %) mannen, w.o. de kinderen, zonder bedrijvigheid.

De vrouwelijke groep telde 3068 niet-aktieven, w.o. ten onrechte al de personen die zich aan de huiselijke taak wijden, hetzij 78,98 % en 144 zelfstandigen (3,68 %), 14 helpsters (0,36 %), 533 arbeidsters (13,71 %) en 126 bedienden (3,24 %), in totaal 817 aktieven of 21,02 %.

De als aktief aangegeven bevolking telde 2956 personen, nl. 591 of 19,99 % zelfstandigen, 39 of 1,31 % bedrijfhelp(st)ers, 485 of 16,4 % bedienden en 1841 of 62,61 % arbeid(st)ers.

Het aantal arbeiders, in 1910 606, was in 1920 verdubbeld tot 1211 en in 1947 vermeerderd tot 1308. Men merkt dat de grote overschakeling hier plaats vond na de Eerste Wereldoorlog.

Van 57 bedienden in 1910 groeide dit aantal tot 162 in 1920 en tot 359 in 1947.

Wat de arbeidsters betreft, telde men er 360 in 1910, 387 in 1920 en 534 in 1947. Hier vond de overschakeling later plaats dan voor de mannen.

Wat de vrouwelijke bedienden aangaat : één in 1910, 30 in 1920 en 126 in 1947.

Ongeveer 1/3 van de arbeiders van Denderleeuw vinden werk ter plaatse, terwijl de overige 2/3 in de hoofdstad en omgeving werkzaam zijn. Voor de arbeidsters ligt de verhouding veeleer andersom, nl. 3/5 vinden werk binnen de gemeente en 2/5 in de Brusselse agglomeratie. Wat de bedienden betreft 1/3 ervan is bedrijvig te Denderleeuw en 2/3 te Brussel. Tabel XVI geeft een overzicht van de werkverspreiding.

TABEL XVI

	1930				1947							
	Arbeid.		Bediend.		Patroons		Helpers		Arbeid.		Bediend.	
	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.
Denderleeuw	294	234	60	4	430	143	24	14	342	297	107	32
Aalst	22	43	5	3	3				30	17	24	6
Brusselse agglomeratie	795	71	83	22	4				822	181	193	72
Gentse agglomeratie									4		2	5
Ninove	17	31	1									
Elders in 't land of in de vreemde	83	8	14	1	10	1	2		112	39	35	11
	1211	387	163	30	447	144	26	14	1310	534	361	126
+ vreemdelingen							1		1	1	2	

De aktieve bevolking bedroeg in 1947 2144 mannen + 4 vreemdelingen en 818 vrouwen + 1 vreemdelinge of 42,08 % van de bevolking, terwijl 1236 mannen + 1 vreemdeling en 3068 vrouwen + 1 vreemdelinge tot de niet-aktieven werden gerekend. In totaal 3375 mannen + 6 vreemdelingen en 3885 vrouwen + 8 vreemdelingen.

Volgens gegevens uit de Kiezerslijst 1956/58 en bekomen door persoonlijke onderzoekingen ter plaatse, wordt het mogelijk de sociale en ekonomische evolutie te volgen gedurende het laatste decennium, althans wat de kiesgerechtigden betreft.

De aftakeling van de landbouw gaat nog steeds verder. Er zijn nog slechts 24 landbouwers en 2 helpers, van middelgrote bedrijven.

Buiten de hoger genoemde Animaliafabriek, bezit Denderleeuw wat de *voedingsnijverheid* betreft 2 konservenfabrieken, een limonadefabriek (Suprema Kwellen) (opgericht in 1924), een koekjesbakkerij (De Toekomst) en een paddenstoelenkwekerij.

Wat *tekstiel- en kledingsnijverheid* betreft zijn er 4 tekstiel- en konfektiebedrijven, die ieder werk verschaffen aan meer dan 50 personen, nl. *Samtex, Costa* (Gh. Staels) (22), *D.B.D.* (Ets. De Backer) en De Bom en zoon; evenals de kousenfabriek op Huisegem.

Verder zijn er vier korsetbedrijven, w.o. de zeer oude firma P.D. (gesticht in 1887), op Leeuwbrug, met in 1959 34 arbeidsters en 3 vrouwelijke bedienden (23). Een 15 tal tekstiel- en konfektiebedrijven verschaffen werkgelegenheid aan honderden arbeidsters op atelier of thuis; o.m. de *firma Frans van Roy* (24), die tot 1953 katoen en wollen weefsels vervaardigde en sindsdien overschakelde op konfektie van katoen en lijnwaad, bedrijfskleding en linnen, met een personeel op atelier van 43 leden. Verder een atelier van kinderjurkjes in *handweefwerk* (A. Boschman) (opgericht in 1950), die werk verschaft aan 'n twintigtal arbeidsters. Eveneens een *broderieatelier* (L. Heiremans) en een *weverij van stores* (J. Troch).

In het *bouwbedrijf* zijn een achttal aannemers werkzaam, met tientallen arbeiders; verder 3 magazijnen van bouwmaterialen en betonprodukten, w.o. de *firma Ben. en Edm. Vijverman* (gesticht in 1922) met o. 30 arbeiders en 4 bedienden; 3 steenkappers (met 1 helper), om de 2 verf- en glasfabrikanten niet te vergeten.

De *houtnijverheid* telt 3 houtzagerijen met houthandel, naast 21 zelfstandige meubelmakers en timmerlieden, veelal met de hierbij behorende meubelwinkel.

Tot andere nijverheidstakken behoort de kaarsenfabriek, de

(22) Opgericht in 1951, produceert linnengoed, kinderartikels en werkkledij en verschaft werk aan 1 arbeider, 80 arbeidsters en 1 vrouwelijke bediende.

(23) In 1920 : 69 arb., 4 bed.; in 1930 : 30 arb., 3 bed.; in 1940 : 33 arb., 3 bed., in 1950 : 45 arb. en 3 bed.

(24) Gevestigd in 1874 te Iddergem door Frans Van Roy, vanaf 1915 voortgezet door de We, achteraf door haar zoon Othon, die in 1942 de firma overplaatste naar Denderleeuw. In 1920 : 3 arbeiders en 20 arbeidsters; in 1930 : 7 arb., 30 arbeidsters en 1 bediende; in 1940 : 8 arbeiders en 40 arbeidsters; in 1950 : 8 arbeiders en 20 arbeidsters; in 1959 : 2 arbeiders, 40 arbeidsters en 1 bediende.

schoenfabriek en de fabriek N.V. Electro-Dendre, opgericht in 1934, en N.V. Triver, gesticht in 1956, automatische koperdraaiing en kopergieterij (24bis).

De *groothandel,* buiten de voornoemde tekstiel- en konfektiebedrijven, wordt beoefend, voor wat de *voedingswaren* in het algemeen aangaat, door 4 grossisten en 2 helpers, terwijl 2 zich specialiseren in suikerwaren, naast 8 fruithandelaars. Verder komt voor één groothandel in kleerstoffen, in auto- en velobanden, ... ja zelfs in oudpapier.

De *kleinhandel* is voor de *voedingswaren* zeer verscheiden : er zijn 35 specerijwinkels, 3 groenten- en fruitwinkels, 2 zuivelwinkels, 1 kaaswinkel, 1 viswinkel, 23 beenhouwerijen (met 3 helpers), 15 bakkerijen (met 1 helper), 2 melkventers, 1 poeldenier, 1 leurder met vleeswaren, 14 leurders met groenten en fruit, 8 veehandelaars, 1 handelaar in veevoeders en meststoffen, en naast de 7 bieruitzetters niet minder dan 57 herbergen.

Kleding en tekstiel kan men zich aanschaffen in ongeveer 40 winkels, terwijl 12 zelfstandigen deze waar van deur tot deur of op de markt aanbieden, daarnaast 3 modisten en 3 winkels met benodigdheden voor naaisters, waarvan een 6 tal zich voor de vrouwen inspannen, naast een dozijn kleermakers.

Nog allerlei zaken zijn in een huisgezin nodig. Hiervoor zorgen : 10 kolenhandelaars, 10 schoenwinkels, 3 fotografen, 2 klompenhandelaars, 3 ijzer- en gleierwerkwinkels, 3 smeden, 1 handelaar in naaimachines, 3 drukkers en 2 papierhandelaars, 3 velomakers (+ 1 helper), 3 radioelektriekers, 14 schilders-behangers en daarbij 1 verf- en behangpapierwinkel, 3 loodgieters, 2 horlogemakers en juweliers, 1 matrassenmaker, 1 putboorder, 1 mandenmaker, 5 haarkappers en 6 haarkapsters, 2 voerlui, 2 bloemisten. Daarbij nog 12 leurders en 27 handelaars, die geen nadere identiteit van hun handelswaar lieten ontdekken, terwijl 3 met borstels leuren. Twee wasserijen, 5 garagehouders en 1 taksivoerder staan eveneens ten dienste van de bevolking. Naast de twee « kleine bazars » werd in 1957 het grootwarenhuis met zelfbediening *Unic Prima* opgericht, waar naast de direktie, 10 verkoopsters werkzaam zijn.

Onder de zelfstandige bevolking zijn uit de Kiezerslijst, ook 6 schippers en 5 schipperinnen aan te geven, naast 4 geestelijken, 2 apotekers, een tandarts, 5 architekten, 1 ingenieur, 1 meetkundig schatter en 2 eigenaars.

Het aantal nijveraars, handelaars, neringdoeners en zelfstandige ambachtslieden, enz. bedraagt 493 personen, bijgestaan door 25 helpers.

De *arbeiders* zijn in totaal 1399, w.o. 328 aangegeven als fabriekwerkers, 34 arbeiders, 149 spoorarbeiders, 12 treinwachters, 5 machinisten N.M.B.S., 1 elektrieker N.M.B.S., 4 seingevers, 197 metsers(gasten), 100 grondwerkers, 52 paswerkers, 8 kasseiers, 21 mekaniekers, 58 autovoerders, 7 wevers, 20 stukadoors, 10 brouwersgasten, 12 metaal-

(24bis) Verschaft in 1959 werk aan 46 arbeiders en 7 arbeidsters, naast 3 mannelijke en 2 vrouwelijke bedienden.

bewerkers, 1 tekstielarbeider, 33 elektriekers, 29 magazijnarbeiders, 7 koolmijners, 18 schoenmakers(gasten), 3 kolenarbeiders, 4 vellenbewerkers, 46 timmerlieden en meubelmakers, 5 houtbewerkers, 5 schilders(gasten), 12 postboden, 4 ijzerdraaiers, 11 ijzerbewerkers, 10 kleermakers(gasten), 1 houtzager, 8 handschoensnijders, 3 tichensnijders, 2 bankarbeiders, 2 soudeerders, 6 letterzetters, 1 nikleerder, 4 gemeentearbeiders, 1 telegrambesteller, 4 inpakkers, 7 drukkersgasten, 6 stokers, 5 draaiers, 1 slijper, een telefoonarbeider, 4 monteerders, 1 vormmaker, 6 betonbewerkers, 7 meestergasten, 7 bakkersgasten, 1 staatsarbeider, 2 bloemisten, 3 gasarbeiders, 3 snijders, 4 breiers, 4 emailleurs, 1 landarbeider, 3 plaatslagers, 1 koperslager, 7 vervoerders, 4 dagbladverkopers, 4 vloerders, 2 lederbewerkers, 3 beenhouwersgasten, 1 modelmaker, 2 boekbinders, 2 schaliedekkers, 1 broodvoerder, 12 steenbakkersgasten, 3 tekniekers, 1 lasser, 1 marokijnbewerker, 1 daklegger, 1 fotograafhelper, 2 katoenbewerkers, 1 ketelmaker, 1 sorteerder, 2 vulkaniseerders, 1 keldergast, 3 handlangers, 1 kurkenmaker, 1 museumbewaarder, 1 strijker, 1 haarkappersgast, 1 begeleider, 1 schouwer, 1 spiegelbewerker, 1 baanmeester, 2 loodgieters, 2 stoffeerders, 1 autoschilder, 1 hulpkrachtbesteller, 1 portier, 1 sluismeester, 1 tolbeambte, 1 parketlegger, 1 operator, 1 kuiper. Daarbij 10 beroepsmilitairen, 9 rijkswachters en 3 veldwachters.

Er zijn 394 *bedienden,* w.o. (buiten de kloosterlingen om) 33 leraars en onderwijzers, 31 postbedienden, 32 bedienden N.M.B.S., 10 hoofdtreinwachters en onder-stationsoversten, 3 trambedienden, 1 accijnsbediende, 10 staatsbedienden en -ambtenaren, 2 gemeentesekretarissen, 2 teknisch ingenieurs, 4 telefoonbedienden, 3 gemeentebedienden, 2 radiotelegrafisten en 4 bouwkundig-tekenaars.

Volgens de kiezerslijst telt men te Denderleeuw 536 *arbeidsters,* w.o. 174 fabriekwerksters, 164 naaisters, 89 stiksters, 29 korsetmaaksters, 11 kantwerksters, 4 spinsters, 1 spoelmaakster, 1 bobijnster, 1 spoelster, 1 garnierster, 1 handschoensnijdster, 1 boekbindster, 3 huisbewaarsters, 7 strijksters, 3 inpaksters, 8 snijdsters, 8 meiden, 8 breisters, 3 borduursters, 1 vellenbewerkster, enz.

Onder de kiezeressen zijn er 96 *vrouwelijke bedienden,* waaronder 21 regentessen en onderwijzeressen + enkele religieusen en 5 verpleegsters.

De aktieve bevolking bedroeg dus in 1955/56 : 2960 zielen (2020 m. en 940 vr.) ... zonder de huismoeders ! Wat tegenover 1947 een vermeerdering betekent van 588 personen, afgezien van het feit dat het in 1956 slechts gaat om kiesgerechtigden (dus ouder dan 21 jaar) voor een bevolkingsaangroei van ongeveer 1100 zielen. Volgens de gegevens van Dhr. Jan van den Broeck, in zijn bijdrage « Verruiming van Werkgelegenheid in eigen streek », werden in 1956 in Denderleeuw door de privaatnijverheid 1250 arbeid(st)ers en 100 bedienden te werk gesteld, terwijl 57 arbeiders en 46 bedienden er werk vonden aan het spoor (waarvan 43 in Denderleeuw wonen). Er waren toen 2 fabrieken met meer dan 200 arbeid(st)ers, 1 fabriek met 100 tot 200 arbeid(st)ers, 5 fabrieken met 50 tot 100 en 10 met 10 tot 50 arbeid(st)ers.

In februari 1958 — hoogtepunt van de nijverheidskrisis — telde

men 194 mannelijke en 51 vrouwelijke volledige-werklozen, naast 380 mannelijke en 125 vrouwelijke gedeeltelijke-werklozen.

In het arbeids- en nijverheidsprobleem speelt de verplaatsing een belangrijke rol. Dit heeft vooral gewerkt in het voordeel van Denderleeuw. Gunstig gelegen op de spoorverbinding van het voormalig graafschap Vlaanderen met Brussel, dat sinds de elektrifikatie op 17 minuten kan worden bereikt, en daarbij tevens gelegen op de Dender die verbinding geeft met de Schelde en het Henegouws Industriegebied (25), ja zelfs op enkele kilometers van de autosnelweg Brussel-Oostende. Vooral de eerste faktor heeft niet weinig bijgedragen tot de bevolkingsaangroei van het dorp. Tabel XVII geeft een gedacht van het aantal mensen, die hier dagelijks de trein nemen; natuurlijk het hinterland (Denderhoutem, Iddergem, Teralfene en zelfs Welle) levert hierbij ook zijn aandeel, maar een groot aantal reizigers komen van Denderleeuw zelf.

TABEL XVII

Jaar	Abonnementen voor werklieden	Gewone-, werk- en schoolabonnementen nieuwe	verlengingen	Reisbiljetten
1930	63.510 (26)			
1954	88.874	966	2.668	108.690
1955	99.588	1.175	2.741	121.376
1956	108.793	1.052	3.246	139.329
1957	107.567	939	5.461	143.096
1958	99.907	900	5.683	143.905
1959 tot einde juli	52.307	368	2.431	77.460

Bij berekening komt men in 1958 tot ongeveer 3000 reizigers die dagelijks in het station van Denderleeuw de trein nemen, vooral in de richting van de hoofdstad, waar hun arbeidsveld ligt.

WELSTAND EN ONTWIKKELING.

Op dat gebied neemt Denderleeuw voorzeker een belangrijke plaats in. Dit wordt niet het minst duidelijk op het gebied van de huisvesting. Reeds van na de Eerste Wereldoorlog werden hier lofwaardige pogingen gedaan ten voordele van de arbeiders wat de huisvesting betreft, nl. door de bouw van de « Werkmanswoningen », op het Landuit, door de Maatschappij van Goedkope Woningen. Na verschillende ontwerpen en plannen, kwam in 1958 de villa-wijk op de Kouter en in 1959 de blok-woningen op de gronden van het Goederen Station aldaar tot stand. Dit betekent op gebied van woningvoorzie-

(25) « Dagelijks varen te Denderleeuw 15 tot 18 schepen voorbij. Wanneer wij 15 schepen nemen van 300 ton betekent dat 4500 ton of een vervoer dat anders door 900 vrachtwagens van 5 ton zou moeten worden gedaan » (J. van den Broeck, a.w., blz. 14).

(26) Liedekerke 58.396; Ternat 44.888.

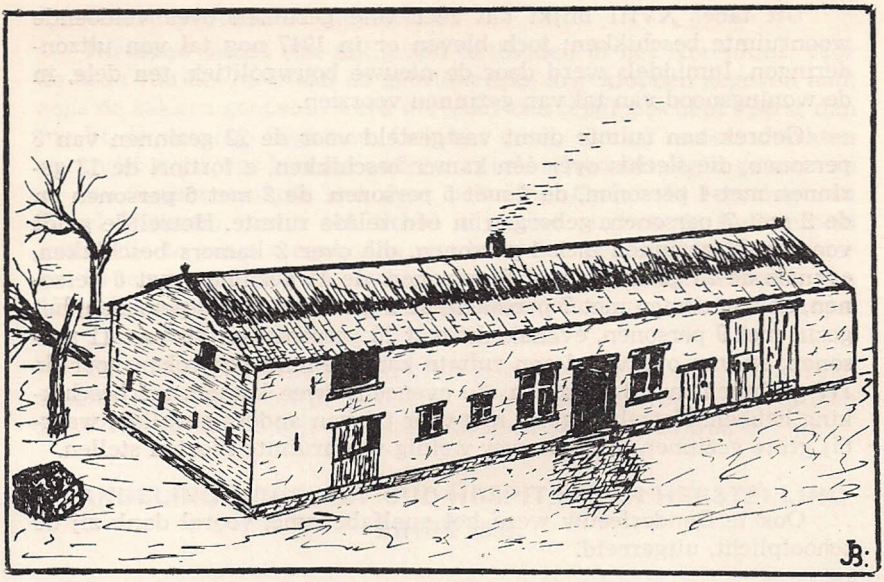

Oude hoeve (huis, schuur en stalling onder één dak) in de Hoekstraat.

ning een nieuwe stap in de richting van de modernisering en verbetering van de huisvesting.

Ook het privaat-initiatief bleef niet ten achter, waarbij nieuwbouw en verbouwing, de oudere langwerpige woningen, met huis en stal onder een dak, door meer moderne, in meestal mooiere bouwstijl, werden vervangen.

Tabel XVIII hangt een beeld op van de woonruimte, waarover de gezinnen, te Denderleeuw, in 1947 beschikten.

TABEL XVIII

Aantal Woonvertrekken

Personen	1 w.	2 w.	3 w.	4 w.	5 w.	6 w.	7 w.	8 w.	9 w.	10 w.	11 w.	12 w.	T.
1	60	110	36	47	15	15	4	2	1	3			293
2	29	222	101	133	68	53	11	9	1	1			628
3	22	177	127	174	86	44	16	3	3	4	1		657
4	13	87	81	141	53	45	16	5		3	1		445
5	4	23	32	46	25	28	8	8	1			1	176
6	2	11	15	36	16	11	4	1		3			99
7	2	5	5	7	7	3	3	2					34
8		2	4	4	4			1		1			16
9		1		1			1						3
10		1		1		1	1	2					6
11		1					1	1					3
12													—
13												1	1
Totaal	132	640	401	590	275	200	65	34	6	15	2	2	2361

Uit tabel XVIII blijkt dat zeer vele gezinnen over voldoende woonruimte beschikken; toch bleven er in 1947 nog tal van uitzonderingen. Inmiddels werd door de nieuwe bouwpolitiek, ten dele, in de woningsnood van tal van gezinnen voorzien.

Gebrek aan ruimte dient vastgesteld voor de 22 gezinnen van 3 personen, die slechts over één kamer beschikken, a fortiori de 13 gezinnen met 4 personen, de 4 met 5 personen, de 2 met 6 personen en de 2 met 7 personen, geborgen in één zelfde ruimte. Hetzelfde geldt voor de 87 gezinnen met 4 personen, die over 2 kamers beschikken, evenals de 23 gezinnen met 5 personen, de 11 gezinnen met 6 personen, de 5 gezinnen met 7 personen, de 2 gezinnen met 8 personen, het gezin met 9 personen, evenals dit met 10 personen en dit met 11 personen, en van overvloed aan ruimte kan evenmin gesproken voor de 177 gezinnen met 3 personen die eveneens twee kamers ter beschikking hebben. Hetzelfde geldt nog voor tal van andere gevallen, waarbij grote gezinnen het met zeer weinig woonruimte moeten stellen.

Ook te Denderleeuw werd het analfabetisme, vooral dank zij de schoolplicht, uitgeroeid.

Tabel XIX hangt een duidelijk beeld op van de vooruitgang op gebied van de ontwikkeling bij de Denderleeuwse bevolking. Volgens de telling van 1930, die ons op dat punt het duidelijkst inlicht, waren er te Denderleeuw geen 2 % meer van de personen boven de 7 jaar, die ongeletterd waren. Sindsdien evolueerde de toestand verder gunstig, zodat, op enkele uitzonderingen na, alle volwassenen kunnen lezen en schrijven. Een verheugend verschijnsel is het groot aantal leerlingen, die, in aangroeiende mate, middelbare studies volgen aan de plaatselijke onderwijsinstellingen en zich verder bekwamen aan instellingen voor hoger onderwijs.

TABEL XIX

Jaar	Lezen en schrijven				Ongeletterd				Totaal
	M.	%	V.	%	M.	%	V.	%	
1866	455	20,06	296	13,05	720	31,74	797	35,17	2268
1880	708	28,75	533	21,37	584	23,38	669	26,82	2494
1890	789	28,23	661	23,65	619	22,15	625	22,36	2794
1900	1012	30,29	958	28,68	693	20,74	677	20,26	3340
1910	1307	30,63	1311	30,72	812	19,02	837	19,61	4267
1920	1847	36,73	1836	36,51	681	13,54	664	13,20	5028
1930	2524	41,40	2493	40,91	509	10,12	567	11,57	6093
+ 7 j.	2510	41,19	2484	40,76	85	1,39	145	2,37	
1947	2916	40,08	3201	44,00	465	6,49	692	9,51	7274

Wat de taalkennis en het taalgebruik betreft, hiervan geeft tabel XX een overzicht. Dertien procent van de bevolking was in 1947 bekwaam zich in een andere dan de moedertaal uit te drukken, terwijl slechts 0,60 % alleen frans kenden of de eigen moedertaal versmaadden, zoals blijkt uit tabel XX.

TABEL XX

Jaar	Kennen en spreken		Onbespraakten	Kennen				Van de meertaligen spreken meest	
	alleen Nederl.	alleen Frans		Ned.-Fr.	Fr.-D.	Ned.-Fr.-D.	Ned.-D.	Nederl.	Frans
1846	2021								
1866	2127	16		24					
1880	2235	1		93		1			
1890	2744	3		239		9			
1900	2786	10	218	313	1	12			
1910	3718	6	282	261				246	15
1920	4591	—	225	211				186	16
1930	5458	17	305	300				283	29
1947	6004	11	291	778	1	158	31	928	30
%	82,54	0,15	4	10,70	0,01	2,17	0,43	95,87	3,10

De vooruitgang op stoffelijk gebied en de welstandsmarge te Denderleeuw blijkt ook uit de schatting van de gebouwen en onroerende goederen. Hierbij mogen de verschillende devaluaties niet uit het oog worden verloren. Nieuwbouw en ombouwing van vele oudere woningen wijzen op een hogere levensstandaard bij de bevolking.

Terloops weze er op gewezen dat in 1847 op een bevolking van 1981 inwoners, slechts 290 personen belasting betaalden, w.o. voor 1840 4 van eerste klas (aanslag 62 fr.), nl. C.J. Sonck, burgemeester, Lichtenhoek, J.B. van der Poorten, landbouwer te Leeuwbrug, Jan de Boom, schipper, Huisegem (in 1810 sluiswachter) en A. van Nieuwenhove, landbouwer, Leeuwbrug; in 1845 behoorden nog slechts 2 personen tot de 1e klas (met 80 fr. hoofdelijke aanslag), nl. de We Jan de Boom en Benedictus van der Poorten, terwijl burgemeester C.J. Sonck tot de 2e klas (67 fr.) behoorde.

De aanslagbelasting bedroeg

in 1809 1400 fr. te betalen door 193 personen;

in 1822 1200 gulden 90 cent door 157 personen;

in 1833 2116 fr. door 203 personen;

in 1843 1800 fr. door 173 personen;

in 1851 2328 fr. door 175 personen;

in 1860 2328 fr. door 133 personen.

Tabel XXI toont de waardeverhoging aan van de gebouwen, vanaf 1890 tot 1947.

TABEL XXI

Jaar	Kadastr. oppervakte			Inkomsten	
	Belastbare oppervl.	Niet-bel. oppervl.	Totaal	van de grondbelastingen	van de gebouwen
1866	644 ha	33 ha	677 ha		
1880	635 ha 12 a	39 ha 81 a	674 ha 93 a		
1890	635.15 a	39.84 a		94.780 fr.	25.517 fr.
1895	634.98 a	30 ha	674 ha 96 a		
1900	634.60.85	40.29.10		94.701 fr.	35.970 fr.
1910	627.41.95	47.42.00	674 ha 83 a	93.814 fr.	54.696 fr.
1920	612.45.05	62.07.30	674.52.35	102.528 fr.	220.325 fr.
1930	606.45.95	68.08.50	674.54.45	215.645 fr.	992.744 fr.
1947	603.32.73	70.81.44	674.14.17	272.877 fr.	

gewone gebouwen	gebouwen niet voor de nijverheid	nijverheids-gebouwen
2.761.798 fr.	23.900 fr.	234.760 fr.

Meer welstand, meer ontwikkeling, verhoging van de levenstandaard, waarbij, naast de arbeidsgeest van de bevolking, ook de spaarzaamheid een niet onbelangrijke faktor is. En dat de Denderleeuwenaren, al kunnen zij mild zijn en ten gepasten tijd plezier maken en kermis vieren, ook kunnen sparen, blijkt uit de gegevens welwillend verstrekt door de Nationale Maatschappij van de Spaarkas. Het is vooral de arbeidersklas en de kleine-middenstand die in deze instelling een appeltje voor de dorst opzij legt. Het postkantoor Denderleeuw, waar dit geld werd gedeponneerd omvat de gemeenten Denderleeuw, Okegem en Teralfene (en tot 1947 eveneens Iddergem). Tabel XXII geeft een overzicht van de evolutie van het totaal bedrag der spaargelden, terwijl tabel XXIII de loop geeft van het aantal spaarrekeningen.

TABEL XXII

Jaar (op 31 dec., rente van het verlopen boekjaar inbegrepen)	Totale Som	Jaar (op 31 dec., rente van het verlopen boekjaar inbegrepen)	Totale Som
1947	41.619.000	1953	80.306.000
1948	46.023.000	1954	87.521.000
1949	52.469.000	1955	90.792.000
1950	55.926.000	1956	95.546.000
1951	58.542.000	1957	99.243.000
1952	68.238.000	1958	108.179.000

TABEL XXIII

Jaar	Evolutie +	Evolutie —	Totaal aantal (einde boekjaar)	Aantal renteloze
1900			1180	
1901-1905	1143		2323	
1906-1910	890		3213	
1911-1915	744		3957	
1916-1920		201 (27)	3756	
1921-1925	1366		5122	
1926-1930	2270		7392	
1931-1935	1268		8660	
1936-1940	989		9649	
1941	81		9730	
1942	86		9816	
1943	382		10198	
1944	87 (28)		10285	
1945	261		10546	
1946	174		10720	
1947	45 (28)		10765	3189
1948		43 (29)	10722	3170
1949	182		10904	3153
1950	129		11085	3157
1951	184		11269	3201
1952	236		11505	3230
1953	214		11719	3255
1954		400 (28)	11319	2694 (28)
1955		29 (30)	11290	2720
1956	5 (30)		11295	2755
1957	114		11409	3128
1958	519		11928	3202

BESLUIT.

De bevolking van Denderleeuw, die de landbouw de rug heeft toegekeerd, kende in handel en nijverheid, hetzij als bedrijfsleider, hetzij als arbeider of bediende, een steeds groeiende welstand. Hiervan zijn zowel de meer moderne huisvesting en huisinrichting als het voortgezet onderwijs een uiting. De bloei van de plaatselijke nijverheid evenals de grotere welstand bij het volk blijkt uit de ongeveer 320 telefoonaansluitingen (september 1959), de 2234 ingeschreven ra-

(27) In de jaren 1915 tot en met 1918 werd geen enkel boekje geopend. Het aantal nieuwe rekeningen daalt ook gevoelig in de tweede wereldoorlog.

(28) Belangrijke invloed van de tienjaarlijkse selektie der renteloze rekeningen (1944 en 1954), in verband met dertigjarige verjaring.

(29) Cijfers gedrukt ingevolge een abnormaal aantal overschrijvingen (opening van het postkantoor Iddergem, bijna uitsluitend met rekeningen van Denderleeuw).

(30) Vooral in 1955 en 1956 was het schoolsparen praktisch onbestaande; dit ging gepaard met een verhoging van het aantal afbetaalde rekeningen. (Zelfde oorzaak voor beide verschijnselen, nl. ordewoord tegen de schoolwet Collard).

diotoestellen (31) en de 315 aangegeven televisietoestellen (einde 1938), naast de honderden jongens en meisjes die middelbaar-, technisch- en hoger onderwijs volgen.

Denderleeuw maakte opgang, dank zij de ontwikkeling van de nijverheid en de gunstige ligging van het dorp, dat, zoals een bloemenveld de bijen aanlokt, de bevolking van de naburige gemeenten aantrok, om ze dag na dag vooral — ja bijna uitsluitend — in de richting van Brussel te laten uitzwermen, vanwaar zij iedere avond, met groot-steedse gedachten, als naar de bijenkorf van het voorheen landelijk dorp, terugkeren.

HET VOLKSLEVEN.

1. De Volksgeest.

« Scheeptrekkers », naast « pottenpakkers », is de spotnaam voor de Denderleeuwenaren. De eerste vindt zijn oorsprong in de talrijke schiptrekkers die hier voorheen dit beroep uitoefenden; de tweede staat wellicht in verband hetzij met de brouwerijen, hetzij met de bierpolitiek.

Uit het verleden zijn weinig gegevens betreffende de volksgeest tot ons gekomen. Een kleine mededeling hieromtrent komt van de pastoor, die er zich over beklaagt dat « zijn parochianen weinig gewillig zijn om mee te helpen aan de heropbouw van de afgebrande kerk » (Dek. Bez. 1599, 1601). Gaat het hier om een onwillige gesteltenis of om een gebrek aan edelmoedige steun, gezien de benarde toestand waarin de bevolking leefde ?

Het is weeral een pastoor, die twee en half eeuwen later er zijn beklag over maakt dat de gewoonte van te « vloeken » vooral verspreid is bij de schiptrekkers (1845), die tevens verwaarlozen hun kinderen een goede opvoeding te geven (1844) (1).

Ook de gemeentevaders wijzen er in 1861 op dat « de scheeptrekkers ruwe menschen zijn »» (2), terwijl « de volksgeest alhier vreedzaam is » (3).

Tot nog toe is een verschil duidelijk merkbaar tussen de bevolking van de wijk Leeuwbrug en deze van Huisegem. De eerste zijn « hoogmoediger en meer gesloten », terwijl de Huisegemnaren « openhartiger, maar ruwer zijn », wat een minderwaardigheidsgevoel meebrengt. Dat de mensen van Huisegem « ruwer » zijn, zal wel een gevolg zijn van de invloed van de schiptrekkers, die vooral op de wijk Huisegem werden gerekruteerd. Het volk zelf drukt het verschil van geaardheid uit door het gezegde : « Leeuwbrug de pracht, Huisegem de macht ».

---

(31) In 1955 1972, in 1956 2094, in 1957 2177 en in 1958 2235. Mij, evenals de gegevens voor T.V.-toestellen, welwillend meegedeeld door De Regie van Telegraaf en Telefoon, Directie Radioverkeer.
(1) Register van Deliberatiën, par. archief.
(2) Correspondance 1853-65, 6.4.1861.
(3) ibidem, dec. 1854, 1855, 1856, 1857.

Zelfs in de volkstaal is bij enkele woorden het verschil duidelijk merkbaar. Te Huisegem spreekt men van « oênen » (wonen), « siebot » (dial. sebiet, b.v. plots gestorven). Men heeft er een speciale uitspraak van de ij (onder invloed van Liedekerke).

De overtalrijke inwijking uit de omliggende gemeenten, waarbij de inheemse bevolking in de minderheid komt te staan, evenals een verder doorgedreven ontwikkeling bij de jeugd, werkt nivellerend op het verschil in de bevolkingsgeest.

De Denderleeuwenaren zijn werkzaam, zodat hun betrachting, in het verleden en het heden, steeds geweest is een huis in eigendom te verwerven. Tevens zijn ze bezield met een geest van onafhankelijkheid, waaraan het Daensisme hier zowel zijn sukses te danken had, zoals deze beweging tevens die onafhankelijkheidsgeest verder in de hand heeft gewerkt.

2. De Volksontspanning.

Reeds in het verleden werd te Denderleeuw aan boogschieten gedaan. In de 16e eeuw bloeide hier de *S. Jorisschuttersgilde.* Uit de Staten van goed blijkt dat het gaat om een voetboogschuttersgilde.

In 1873 bestond een nieuwe *schuttersmaatschappij* « *De Vlaamse Leeuw* » waar met de handboog werd geschoten. En tot nog toe wordt deze sport in eer gehouden.

Ook het *kaatsspel* met de handbal was vooral gedurende de 19e eeuw (4) zeer verspreid en komt nu nog sporadisch als wijkontspanning voor. « De zilveren kaetsballen,... als prijzen gewonnen werden in de kerk geofferd » (1847).

Het *bolspel* is niet minder oud. Men vindt de « rollebollen » reeds vermeld in de Staten van Goed, einde der 17e eeuw (5). Door mensen op jaren wordt het nog in een paar herbergen beoefend, al zijn modernere spelen (als biljart) het bolspel en vogelpik aan het verdringen.

Na de Eerste Wereldoorlog is bij de jeugd een meer moderne sport op de voorgrond gekomen, nl. de *voetbalsport.* De politieke dorpsverscheidenheid bleef ook op dit gebied niet zonder weerslag. Naast de « *Standaard* » verschenen op het plein de *F.C.* en de *Vlaamse Voetbalbond* (deze laatste tot 1944).

In 1865 werd te Denderleeuw de eerste fanfare « *De Dendergalm* » gesticht. Enkele jaren vóór de Eerste Wereldoorlog volgde de oprichting van de muziekmaatschappij « *De Verbroedering* » die haar bloei uit de twintiger jaren geleidelijk inboette en verdween in 1944. Ook de Socialisten brachten een muziekmaatschappij op de been, die evenwel slechts na de Tweede Wereldoorlog vooruitgang boekte.

De gemengde toneelgroep « *De Denderzonen* » werd gesticht in

---

(4) « Het kaatsspel is in eere. Aanbesteding ten gemeentehuize van de banken voor het kaatsspel » (Register van Afkondigingen 1866-1881, 19.4.1874).

(5) In de Kam (Moreelstraat/Denderstraatje) : « 10 rollebollen en schietijssers met een sift (zeef) daermen mede caerts » (St. v. G., 1686), in een ander herberg : « 1 kaetssift met 14 rollebollen » (St. v. G., 1709); in de Moriaen « 15 bollen » (St. v. G., 1720).

1933 en oogstte steeds veel sukses. De toneelgroep voor mannen en deze der « mamaatjes » in de parochiale zaal staakten hun werking met de Tweede Wereldoorlog.

Het mannenkoor « *Peter Benoit* », onder de leiding van Kamiel Segers, opgericht in de Verbroedering, overleefde evenmin de Tweede Wereldoorlog.

Steeds waren op de gemeente tal van herbergen die het hunne bijdroegen tot de oprichting van talrijke wijkkermissen.

De oudste dorpskermis, ter herinnering aan de kerkwijding wordt gevierd op de laatste zondag van augustus; een tweede algemene kermis ontstond als Plaatskermis (omstreeks 1925), onder Daensistisch impuls, en wordt gevierd op Pasen.

Zeer talrijk zijn de steeds aangroeiende wijkkermissen : *Kermis Huisegem* op 3e zondag van mei, *kermis Leeuwbrug* op de zondag na 9 juni, *kermis Statie* sinds 1921 op de 3e zondag van september (voorheen op de 4e), *kermis Sas-Teralfene* sinds 1921 op de 2e zondag van juli (voorheen op de 1e zondag na Allerheiligen), *kermis Lichtenhoek* op de 1e zondag van december, *kermis Landuit* (Halt) sinds 1921 op de 4e zondag van september, *kermis A. de Brabanterstraat,* vroeger op de zondag na, nu vóór 15 augustus, *kermis Kouter* voorheen op Sinksen, nu op de zondag vóór O.L. Heer Hemelvaart, *kermis Steenweg* op de 2e zondag van mei, *kermis Bakergem* op de zondag vóór 22 juli, *kermis Malegem* op Pinksteren en *kermis Nieuwstraat* op de 3e zondag van juni.

Begrijpelijk werd en wordt er ter gelegenheid van deze kermissen gedanst, wat in 1905 werd gereglementeerd; terwijl in 1911 het verbod maskers te dragen (op oudejaarsavond) werd uitgevaardigd.

Sinds 1922 kwam op de gemeente een *Kinema* tot stand, op de wijk Leeuwbrug en in 1933 een tweede bij het begin van de A. de Brabanterstraat.

3. **Het Volksgeloof.**

a) *Volksdevoties.*

Binnen de kerk kent men sinds de 19e eeuw een speciale devotie tot de H. Kornelius, vooral aanroepen tegen de stuipen (« seskes ») op 2e Sinksendag, wanneer een Schreierkensmis wordt opgedragen.

In het *Strokapelleken*, waar een bizondere verering bestaat tot O.L. Vrouw ter Nood (16e eeuw), wordt de hulp van de Moeder Gods ingeroepen tegen de koorts. De gewoonte bestond (en bestaat soms nog) een lintje (dat de zieke had aangeraakt) aan het hek van de kapel vast te binden en dan weg te vluchten (vermoedelijk in de hoop er de koorts achter te laten).

In het verdwenen *Muizenkapelleken* trok men op bedevaart,... tegen de windeieren !

Ook tot de bedevaartplaatsen buiten het dorp gingen en gaan de mensen in allerlei noodwendigheden : voor de kinkhoest naar St.-Katelijne-Lombeek; voor de schreiende en betoverde (als dusdanig gold een kind dat ziek bleef) kinderen naar Affligem, waar het kind

tevens door de pater werd belezen; voor « de bloem op de ogen », « huidbrand » en « blaasjes » naar St. Blasius te Welle; voor rumatisme naar Edingen, Lettelingen en Hoves; voor « S. Katarina-wiel » (brand) naar Pamel en Strijtem; voor zweren naar S. Job te Aalst; voor brand op het hoofd en eveneens voor een kind dat geen haar krijgt naar Haren; voor een kind « dat van de oude man heeft » naar Edingen en Lettelingen, ook naar Affligem; voor jeuk en « gebarsten handen of voeten » naar Wolvertem; tegen kiespijn naar Ledeberg-Pamel; voor de stuipen of « seskes » (wanneer het erg is) naar S. Kornelius te Ninove, waar « de weg wordt gegaan »; het kind dat in de « seskes » ligt wordt met een geldstuk, dat daarna in het wijwater wordt gelegd, gezegend, waarmee men hierna te zegenen trekt ter ere van de H. Kornelius.

Voor veeziekten (o.m. « wild vuur » bij de varkens) ging de boerin op bedevaart naar S. Antonius te Okegem en te Iddergem; voor lamme kiekens aanroept men S. Lambertus (men gaat naar Lambrecht) te Denderwindeke enz.

Om goed weder bidt men tot de H. Klara... en belooft eieren aan de Arme Klaren te Aalst.

b) *Volksgeloof en Volksbijgeloof.*

(a) Verschillende volkse opvattingen betreffen de moeder in verwachting.

Wanneer de moeder een bepaalde goesting heeft en ten gevolge hiervan de tong uitsteekt, zal ook het kindje dat doen bij de geboorte; om hieraan te verhelpen zal de moeder gedurende 9 dagen de tong van het kleintje likken. Legt de moeder bij een goesting de hand op een of ander plaats van het lichaam, dan zal het kind op hetzelfde lichaamsdeel een geboortevlek vertonen.. Verschrikt de moeder, voor een muis, een hond, een kat enz., dan zal het kind dit dier als geboortevlek dragen. Durft de moeder in blijde verwachting, drinken aan de « toot » van een koffiekan dan heeft dit tot gevolg dat het kind met een « hazenlip » wordt geboren; hetzelfde verschijnsel kan zich voordoen bij het zien van een haas.

(b) Andere volkse opvattingen betreffen het kind.

Verliest een kind een tandje, dan dient het zich hiermee een kruisje te maken en dan over het hoofd te gooien, ten einde een nieuwe te krijgen; inmiddels zegt het kind : « liever nen benen als ne stenen ».

Tegen de stuipen gaat men niet slechts op bedevaart naar S. Kornelius, maar het kind mag niet worden aangeraakt, want waar men het aanraakt zal het kind misvormd zijn.

(c) Sommige zijn meer algemeen.

Om geen tandpijn te krijgen werden de tanden in het klooster verkocht (nog ?), ter ere van de H. Apollonia, dit voor de duur van tien jaar.

De « roos » werd door Fr. v. de V. (die een witte mol in de hand

had laten sterven) « afgepakt ». Dit was evenwel lastiger dan op een steenoven te staan. Ook de « bloem op de ogen » werd afgelezen.

Om van wratten verlost te zijn, dient men er nuchter speeksel aan te doen ofwel een strohalm in kruisvorm te begraven, wanneer het stro rot is, zullen ook de wratten verdwenen zijn; men kan ook garen knopen (zoveel knopen als er wratten dienen verwijderd te worden!), dit draadje op zijn slaapkamer in het wijwater leggen, wanneer dit verteerd is, zullen ook de wratten weg zijn; een ander middel bestaat er in de wrat, bij het eerst binnentreden in een kerk, in het wijwater te dompelen...

Tegen blikseminslag werden op het afdak « donderblarekens » geplant en tijdens het onweer werd de woonkamer in de vier hoeken met wijwater besprenkeld, terwijl de gewijde kaars was aangestoken en het S. Jansevangelie werd gebeden.

Vliegt een kraai over het huis, dan is er nieuws op komst.

Legt iemand u de hand op de schouder, zorgt er voor bij hem de hand hoger (bv. op het hoofd) te kunnen leggen.

Wanneer iemand iets (bv. ajuin) komt lenen en hij brengt het geleende later terug, dan bestaat er gevaar dat hiermee het kwaad in het huis komt, daarom dient men niet te lenen maar te geven.

Doet men een stoel op een pikkel draaien, dan brengt dit kwaad in huis.

Een toverheks moet, vooraleer zij sterft, haar toverkunst aan iemand overlaten, zoniet kan zij niet sterven of zal iemand anders in de familie sterven.

Om zich te beveiligen tegen betovering en kwade hand werd een paasnagel onder de dorpel van de deur gelegd.

Op « het Hendekensjaar » kwam de duivel iedere nacht muziek maken.

Natuurlijk behoort ook « kludde » tot het volkse bijgeloof.

4. Volksremedies.

Tegen « mondbleinen » (blaasjes op het mondgehemelte) bij kinderen wordt de mond met bruine suiker of met een pisdoek ingewreven.

Om verkoudheid tegen te gaan, zal men bladeren van zwarte aalbessen wrijven en opsnuiven.

Hoofdpijn wordt geheeld door het binden van een koude doek omheen het hoofd... of voorkomen door steeds een kastanje op zich te dragen.

Om de hik weg te krijgen, moet men de persoon doen verschieten of hem herhaalde malen doen zwelgen zonder ademhalen.

Als remedie tegen reumatiek en « flerecijn » stak men een aardappeltje of keitje op zak. Ook een katersvel wordt hiertegen gedragen.

Tot het stelpen van neusbloedingen wordt een sleutel of een stuk ijzer in de hals gelegd ofwel een vochtige doek op het voorhoofd, terwijl men het hoofd dient achterover te houden; soms stak men ook de net van een spin in de neus.

Een borstvalling werd bestreden door de borst in te wrijven met

een vetkaarsje, ofwel door koek van lijnzaad en vetkaarsje op een bruin papier op de borst te leggen, ofwel door er opgewarmde blauwe doeken op te leggen.

Tegen te hoge bloeddruk wordt aangeprezen hetzij een lepel azijn, hetzij een regelmatig zout-voetbad.

Om de koorts weg te nemen, dient men kousen in azijn gedrenkt te dragen.

« Stijloog » werd genezen door er dagelijks met een trouwring over te gaan.

Pneumonie of « fleris » (pijn in de zijde) wordt geheeld met « fleriskoeken » (van lijnmeel, roggemeel of koedrek) ofwel door verwarmde zavelzakjes of door 2 gehitte nokpannen in de zijde te leggen.

Zweren en « onsbleinen » worden bestreden door een preiblad, ingewreven met boter en met een tang boven het vuur gehouden, er op te leggen. Ook peperkoek wordt als een degelijke pleister aangezien.

Bij keelpijn of kroep moet men een levende puid in de keel houden en wanneer die blauw wordt is de brand er uitgetrokken.

Bij ontsteking van de nagel (« veit ») legt men er een papje op van prei, mierkruid en witte smeerwortel.

Om de moedermelk weg te krijgen wordt een blad van rodekool op de borst gelegd.

Wordt een luizenkop met petroleum ingewreven, dan wordt het haarloze hoofdje van een kind met een pisdoek bewerkt.

5. Volkse gebruiken.

Bij het *doopsel* van een kind werd doopsuiker te grabbel gegooid en later bedeeld.

Bij de *plechtige kommunie* gingen de kinderen zich laten zien bij familieleden, kennissen en geburen, in de hoop een fooi te krijgen.

Bij het *huwelijk* werd (en nog) op de vooravond in de buurt geschoten en op de huwelijksdag zelf werd de weg afgespannen, geluk gewenst en drinkgeld in ontvangst genomen.

Na de *uitvaart* volgde een traktement van bier met mastellen voor de geburen. Bij het sterfhuis werd bij de poort of deur tussen twee bakstenen een kruisje van stro gelegd.

Op *Oudejaarsavond* trok jong en oud, verkleed, er op uit. Bij deze gelegenheid zong men :

« Nieuwjaarke zoeten, ons verken heeft vier voeten,
vier voeten en enen steert, is dat nog geen wafel weerd,
is die wafel nog niet gebakken, geef mij dan een penne patatten,
is die penne patatten nog niet gereed, geef mij dan een beste kleed,
is dat beste kleed nog niet genaaid, geef mij dan een haantje dat [kraait,
is dat haantje dat kraait nog niet geboren, geef mij dan ne pot vol [kolen,
is die pot vol kolen nog niet gebrand, geef mij dan nen dikken [vleeskant. »

Men roept eveneens : « Het is om u te vereren ! »

Men zong nog :

« Nievejaarke, ik stôn (= staan) al buiten,
al met mijn kerfken (= korfje) in mijn hand,
't Is niet om te geven,
't Is om te leven,
Want ik eet zo gêren (= gaarne) koekenbak, koekenbak. »

« 't Is om ellen (= ulieden) te vereren ! »

Ofwel :

« Mensen wij zijn hier gearriveerd,
En het zijn er nog van over (= vorig) jaar,
En wij zijn verblijd dat gij nog leeft met deze nieuwe jaar ».

Op *Driekoningen* trok men er eveneens verkleed op uit en zong :

« Driekoningen, Driekoningen, geef mij nen nieuwen hoed,
Mijnen ouden is versleten
Mijn moeder mag het niet weten
mijn vader heeft het geld op de rooster geteld. »

« Al op Drijkoningenavond, al op Drijkoningen dag,
De kuiper sleeg zijn hondje dood en wist niet waar dat was,
Mieke wat moet gij hebben voor uwen nieuwejaar,
Een wiegje met een kindje in, met zwart gekroezeld haar. »

Met *O.L. Vrouw-Lichtmis,* evenals op *Vastenavond* of met *Allerheiligen* werden pannekoeken gebakken.

Op *Paaszaterdag,* wanneer de klokken terug keerden, mochten de kinderen gaan eieren rapen.

Op *Meiavond* werd de meiboom geplant en trok de dorpsfanfare er op uit.

Op *S. Pietersavond* werd het S. Pietersvuur aangestoken. Op het feest zelf werd een versierde stoel aan de deur geplaatst en de voorbijgangers werden uitgenodigd er plaats op te nemen,... en gunden een « stuiver ».

S. Niklaas (6 december) is het feest van de kindervriend, die de briefjes met verzoek om geschenken van de kleinen (samen in het mändje met wortel en raap voor zijn ezel), ontvangt, en met milde giften beantwoordt. Dit feest verdrong (onder invloed van Brussel) de vroegere Greef, gevierd op Half-Vasten.

Bij het inhalen van het laatste graanvoer — « de haan » — werd door de kinderen een speciaal gevlochten bussel op de wagen gehouden, terwijl zij op het voer zittend zongen : « Koekeloere haan, het laatste voer is op de baan. Wat heeft de haan verdiend, vier stuivers en een pint ». Daarop riepen allen gelijk : « jouw ! » — Hierna volgde de wafelbak, evenals na het roeien van de aardappelen.

Bij het opnemen van de laatste schoof of het uitkappen van de laatste aardappelstruik, roept men altijd : « de haas springt er uit ».

6. Volkse gezegden.

— De waterklok luidt te Iddergem.
— Draaiende wind is staande weer.

— Vrijdagweer, is zondagweer.
— Op zaterdag moet het enige tijd ophouden met regenen, opdat O.L. Vrouw haar « kinderdoeken » zou kunnen drogen.
— Smoor (= mist) is de moër (= moeder) van alle weer.
— Masselen brengen plasselen.
— Regenboog tegen de nacht, brengt water in de gracht.
— Wanneer de katten met hun staart naar de stoof zitten is er slecht weder te verwachten.
— Vliegen de zwaluwen laag, dan is het regenachtig.
— Wanneer de paarden met de poten stampen, is het regenachtig.
— Brandt het roet, dan zal het regenen.
— Als de puid kwâ, kwâ doet en de botvink pink, pink, zei de Waal, zal het gans de dag regenen.
— Een groene Kerstdag, een witte Pasen.
— Dansen de muggen met Kerstdag in het rond, dan is er met Pasen sneeuw op de grond.
— Als de vlier bloeit, is het zes weken van de oogst.
— Meert (= Maart) levert zijn twaalf zomerse dagen en geeft hij ze niet, april is er borg voor.
— Een droge mêrt, is goud wêrd.
— Een natte april, brengt de boeren hun schieren vil «= vol).
— Regent het in april, dan doet de landman wat hij wil.
— April koud en nat, brengt veel koren in het vat.
— Zaai rogge dat het stuift, ze zal dragen dat ze buigt.
— Werp de tarwe in de moor (= modder), ze kruipt er toch door.
— Wanneer men voor half-oogst zaait, heeft men rapen.
— De (nieuwe) maan moet een vrijdag gehad hebben, dan mag men snijden (aardappelenplantsoen b.v.) en trekken (fruit).
— Met Kerstmis zijn de dagen gelingd, dat nen haan over nen tichel springt.
— Met Lichtmis is er geen vrouwtje zo êrm (= arm), of ze maakt haar penneken wêrm (= warm).
— Meert slijpt mij niet mee met uw langen steert.
— Als een hond huilt, dan zal er iemand sterven in de gebuurte.
— Distelen steken, is distelen kweken,
Distelen maaien, is distelen zaaien,
Distelen trekken, is distelen nekken.
— Een zatte mond, spreekt een nuchtere grond.
— Een zeug draagt 16 vrijdagen en haalt nooit de zeventiende.
— Wanneer twee hanen op een mesthoop staan, mag er slechts één kraaien, terwijl d'andere moet lopen gaan. (Betekenis : op een hofstede mag slechts één meester zijn).
— « Risiko parikelo (= risico periculo), dat het gaat, dat het geheten heeft ». (D.w.z., dat het gaat, zoals gezegd is).
— Beter zat, dan zot.

Hier ook kent men : « geburenmansvet » of stenen en onnuttig tuig, dat op het veld van de geburen wordt gegooid.

IMPE. *J. de Brouwer.*

Slagen met een braak

Op 9 september 1713 heeft Guilliam Wellekens « insetenen der baronie van Liedekercke en Denderleeuw » slagen toegebracht aan Michiel de Boom fs. Thomas en aan Guilliam Rijniers, herder van Judocus Arents, beiden van Liedekerke.

Michiel de Boom werd gekwetst aan het hoofd, maar Rijnier was er slechter aan toe. Wellekens had hem nl. met « een ijseren brake op d'opperste van sijn persoon » geslagen.

Rijniers « bleeft machteloos ligghen niet sonder peryckel (gevaar) van de doot ». Twee « chirurgiens » werden bij geroepen om hem te verzorgen.

Een onderzoek werd ingesteld door officier Judocus vanden Kerckhove die bevond dat beklaagde « tselve faiet ghecommitteert en ghedaen 't hebben ».

Wellekens werd « naer voorgaande advies ghenomen van rechtsgeleerden ghecomdemneert » tot een boete van 60 ponden par. ten voordele van de heer der baronie en tot betaling van alle onkosten als « misen van justitie en wettelijcke onkosten » (15 G. 9 st.).

Het vonnis werd uitgesproken op 15 januari 1714 volgens het verslag van greffier Vanden Abeele.

Sententieboek Liedekerke en Denderleeuw, 1681 (A.R.A. Brussel).

DENDERLEEUW. **M. Cornelis.**

Reisperikelen in 1789

Ferdinand Ferir, 36 jaar oud, geboren te Chaussée-Notre-Dame Soignies, oefende te Brussel het beroep uit van « fabriqueur de basin (bombazijn = plat weefsel van katoen, vroeger veel gebruikt voor werkmanskleren (V. Dale) et de velours ». Hij woonde reeds 22 jaar te Brussel en 16 jaar geleden was hij gehuwd met Catherine Boulanger. Hij had bij verschillende meesters gediend, o.m. bij Van Steelant, bij raadsheer Van de Velde. In juli 1789 was hij naar Aalst getrokken « à l'effet de pouvoir y livrer des marchandises ». Daartoe was hij in verschillende winkels geweest. Op de terugweg had hij twee jongens ontmoet die hem langs een andere weg meegeleid hadden. Die jongens werden echter aangehouden voor diefstal en doordat hij in hun gezelschap was werd hij mee opgeleid. Zo vertelde hij ten minste aan de drossaard. Zijn schoonbroeder, een J. de St Ghislain, stond voor hem borg en zorgde voor een losgeld.

(Uit het archief van de Drossaarderij van Brabant, nr. 222, R.A.B.).

C. Theys.

Onze Bibliografie

1) **ALGEMEEN. — Joseph Mertens: Les routes Romaines de la Belgique.** — Archaelogia Belgica, 33, Brux. 1957, 44 blz. Talrijke foto's en grondplans.

Een merkwaardige bondige studie over het Romeins wegennet in België Twee Romeinse wegen verbonden Bavai met Vlaanderen. De weg die vanuit Blicquy vertrok naar het noord-oosten, kustwaarts, liep langs Ronse en de heuvels der Vlaamse Ardennen. Een vertakking ervan liep vanuit Mainvault over Vloesberg, Nederbrakel en Elst. Deze weg is gekend tot en met de vicus Velzeke.

2) **ALGEMEEN. — Jan Lindemans : De invloed van het latijn op onze voornamen.** — Taal en Tongval, Tijdschrift voor de studie van de Nederlandse Volks- en Streektalen, 11e jg., 3e-4e afl., sept. 1959, blz. 200-205.

De auteur, zeer bekend om zijn publikaties over onze familienamen en voornamen, neemt hier in dit overzicht de invloed van het latijn op onze voornamen onder de loupe. Zo spreekt hij achtereenvolgens over onze verlatijnste germaanse voornamen in onze oorkonden, over het inbrengen van latijnse heiligennamen en over de invloed der renaissance en humanisme, over de weerslag van het Concilie van Trente op onze naamgeving; dit om bij het bizonderste te blijven.

3) **ALGEMEEN. — F. Debrabandere : De populariteit van de naam Maria in Vlaanderen tijdens de Middeleeuwen.** — Mededelingen van de vereniging voor Naamkunde te Leuven en de Commissie voor Naamkunde te Amsterdam, 35e jg., 1951, 1, blz. 27-30.

In de Middeleeuwen was de naam Maria in Vlaanderen meer in gebruik dan gedacht wordt; dit in tegenstelling met Holland en Duitsland. Deze populariteit was wel voor een groot deel te wijten aan het buurtschap van Vlaanderen met het Romaanse gebied, waar de naam Maria de meest populaire naam was.

4) **ALGEMEEN. — Leo Lindemans : De voorouders van Jan III, hertog van Brabant en van Willem III, graaf van Holland.** — Eigen Schoon en de Brabander, Brussel, 42e jg., nrs. 7-8, blz. 259-278 en nrs. 11-12, blz. 421-246, 1959.

Bewerking van de kwartierstaat van twee vorstelijke voorvaderen van zovele Brabantse geslachten, waar ook de tak Vlaanderen natuurlijk in voorkomt. Men vergisse zich niet in de betekenis van deze stamreeksen, het zijn geen volledige genealogieën van ieder behandeld geslacht, aldus de auteur in de inleiding.

5) **ALGEMEEN. — H.C. van Parijs : de Locquenghien.** — L'Intermédiaire des Genealogistes, nr. 80, 2/1959, pp. 84-91.

Voor wat het Land van Aalst betreft, onderlijnen we in deze bijdrage, — in feite een addenda et corrigenda in betrekking met het werk van C. Stroobant : Généalogie de la maison de Locquenghien — de namen Guillaume de Locquenghien, heer van Oudenaarde en baron van Pamel, beer van Vlaanderen en Jacques de Locquenghien, monnik der abdij van Ename en abt der zelfde abdij in 1780.

6) **ALGEMEEN. — Paul de Zuttere : Genealogische schets van het Geslacht O.** — L'Intermédiaire des Généalogistes, nr. 82, 4/1959, pp. 193-201 en nr. 83, 5/1959, pp. 245-256.

Een goed gedokumenteerde studie over de kortste familienaam in Vlaanderen. De familie O is over een groot deel van het Land van Aalst verspreid geweest en is het nog, zo te Appelterre, Denderwindeke, Geraardsbergen, Idegem, Nederbrakel, Ninove, Pollare, St Martens-Lierde, Voorde en Nieuwenhove.

7) **ALGEMEEN. — J.J. : Les familles Souches de Viane** (ardt d'Alost) **aux 17e et 18e siècle.** — L'Intermédiaire des Généalogistes, nr. 84, 6/1959, p. 315.

Een reeks stamfamilies uit de 17e en 18e eeuw.

8) **ALGEMEEN. — Dr. E. Spelkens : Les bourgeois de Bruxelles.** — L'Intermédiaire des Généalogistes, nr. 78, décembre 1958, pp. 543-565.

In deze laatste reeks van poorters van Brussel zijn de volgende afkomstig uit het Land van Aalst : Tollyn Judocus, kastelein van Aalst, heer van Poppenrode, ridder en zoon van Philippus Tollyn, kastelein van Aalst en heer van Poppenrode (1450); Vits Peter, geboren te Meerbeke (Ninove), 20 juli 1579; van Vreckem Jan, geboren te Denderwindeke, zilversmid (1634) en Van Vreckem Peter, geboren te Denderwindeke, goudsmid, 18 maart 1630.

9) **ALGEMEEN. — M.B. : Liedeken van het « Alderschrikkelykste Zeemonster »** (van Jozef Sadones). — Oudheidkundige Kring van het Land van Dendermonde, 1959/2, blz. 238-242.

Het liedeken, met zijn 13 coupletten, is hier volledig overgedrukt en is ondertekend : « Gecomponeert door my Sadones tot Geeraerdsbergen ». De auteur Jozef Sadones werd geboren te Opbrakel op 6 december 1755 en woonde en overleed te Geraardsbergen, op 17 okt. 1816. Meer dan vijf en twintig jaren lang trad hij in Vlaanderen op markten en kermissen zingend op. Hij dichtte meer dan 3000 liedjes en schreef ook toneelstukken. Hij was een onzer vermaardste rolzangers. Zijn zonen Henri en Jan Baptist ook golden als onze beste rolzangers uit het begin der voorbije eeuw.

10) **ALGEMEEN. — A. van Hageland : Het edel kind van Napoleon.** — Eigen Schoon en de Brabander, 42e jg., nrs. 5-6, 1959, blz. 163-170.

Liederen over Napoleon zijn zeer populair geweest. Rolzangers brachten het destijds overal ten gehore. In de reeks zangers, die de auteur behandelt, met uittreksels hunner liederen, noteren we Jozef Sadones, over wie we hoger hebben gesproken.

11) **BEERLEGEM. — Heli Roosens : Houten VIIe eeuwse grafkamer met vrouwensieraden te Beerlegem.**

René Lefèvre : Onderzoek van de Merovingische textielresten te Beerlegem. — Archaeologica Belgica, 44, Brussel, 1959. Talrijke foto's en grondplans.

Sedert 1955 worden te Beerlegem opgravingen gedaan van een Merovingische begraafplaats. 115 graven zijn reeds onderzocht. In 1957 kwam een bizonder belangrijk graf aan het licht, zeer belangrijk wegens zijn struktuur en bewaringstoestand alsmede om de rijkdom van zijn bijgiften. Hetzelfde graf 111 bevat een aantal goedbewaarde textielfragmenten.

12) **ERPE. — R. van der Linden : De arduinen kapel te Erpe.** — Mariaal Tijdschrift, 30e jg., nr. 4, 1959, blz. 124-125. Met twee illustr.

Korte historiek van de kleine kapel, gekapt uit arduin uit de groeven van Nieuwenhove bij Geraardsbergen. Ze is in 1710 gebouwd.

13) **GERAARDSBERGEN : F. van Coetsem : Het suffix -erse in het Geraardsbergse dialect.** — Taal en Tongval, Tijdschrift voor de studie van de Nederlandse Volks- en Streektalen, 11e jg., 3e-4e afl., 1959, blz. 253-257.

De auteur behandelt hier een caracteristieke detail uit het dialect van het Geraardsbergse.

14) **GERAARDSBERGEN. — E. Indestege : De Broeders van het Gemene Leven te Brussel (1422-1595).** — Eigen Schoon en de Brabander, 42e jg., nrs. 5-6, 1959, blz. 176-194.

Deze studie vermeldt eveneens de school der Broeders van het Gemene Leven te Geraardsbergen, toen zeer bekend om het degelijk onderwijs van het latijn.

15) **MOORSEL. — J. Pieters : Het Kapittel van O.L. Vrouwkerk te Dendermonde in de XVIIe en XVIIIe eeuw. II. De inkomsten.** — Oudheidkundige Kring van het Land van Dendermonde, 1959/2, blz. 203-237.

Tot de eerste begiftiging van het pas gesticht kapittel behoorden gronden en weiden gelegen te Moorsel. Het Dendermonds kapittel oefende rechtsmacht uit over de twee derden van het grondgebied Moorsel, waaronder gans Gevergem behoorde.

16) **NIEUWENHOVE. — R. van der Linden : O.L. Vrouw van Lourdes.** — Mariaal Tijdschrift, 30e jg., nr. 4, 1959, blz. 128.

Nieuwenhove is niet enkel bekend om zijn kerkgedeelte uit de 14e eeuw of om zijn romaanse doopvont, het heeft ook twee bekende kapellen, de ene op het dorp en de andere bij de hoeve van Cauwelaert, gebouwd door Mevrouw Muylaert uit Deftinge.

EREMBODEGEM. **Valère Gaublomme.**

HET LAND VAN AALST

Tweemaandelijks tijdschrift

Voorzitter : Dr H. Vangassen, Steenweg op Denderhoutem, 53, Ninove (tel. (054)316.15).

Beheerder : Albert van Lul, de Nayerlaan, 51, Brussel 19 (tel. (02)44.61.22).

Redaktiesekretaris : E.H. J. de Brouwer, pastorij, Impe (tel. (053)233.61).

Ruil- en recensiedienst : E.H. V. Gaublomme, Kerkstraat, 6, Erembodegem (tel. (053)230.08).

Prijs van het jaarabonnement voor leden : 100 fr., voor steunende leden : 200 fr. en voor ereleden : 500 fr., te storten op de postrekening « Het Land van Aalst », nr 5869.11. Gewoon losnummer (20 fr.) te bestellen bij de beheerder en te storten op voornoemde postrekening.

INHOUD VAN Nr. 2

1960

B. Boel — Onze Wintergouwdag te Ninove 53

F. Courteaux — Het Oud-Gasthuis wordt hersteld *(6 ill.)* 58

J. de Brouwer — Demografische en Sociale Evolutie van Denderleeuw (vervolg) *(1 ill.)* — Het Volksleven 77

M. Cornelis — Slagen met een braak 98

C. Theys — Reisperikelen in 1789 98

V. Gaublomme — Onze Bibliografie 98

Druk. « De Aankondiger », Dokter De Moorstraat, 6, Aalst. Tel. 248.18.